O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ | Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2003-yil, 22 avgust, • № 34 (3713)

ИСТИҚЛОЛ НИҲОЛЛАРИ

Бугун "Халқлар дўстлиги" саройида Ўзбекистон Республикаси Президентининг ёш истеъдодлар учун таъсис этилган "Ниҳол" мукофоти совриндорларини тантанали тақдирлаш маросими бўлади.

Ниҳол... Шу ихчамгина сўз замирида оламча маъно мужассам. Ер тафтидан иссиқлик, қуёшдан шуъла эмиб куртак ёзади ниҳол. Агарда унга она табиат меҳру мурувват кўрсатмаса, оддий бир таёқ каби қуриб қолаверади. Истеъдод ҳам шундай. Ёш истеъдодларга диққат-эътибор қаратилмаса, катта доирага чиқа олмайди. Ахир, мустабид тузум қанчадан-қанча ниҳоллар умрига завол бўлмади дейсиз?!

Бугун Юлдузу Муножотларимизни Ер юзи танийди, санъатига қойил қолади. Шу сеҳрли овозлар орқали ўзбекнинг кимлигини билади жаҳон.

Истиқлол йилларида санъат аҳлига алоҳида диққат-эътибор қаратилаётгани бежиз эмас. Зотан, санъат воситасида юраклар осойиш топади, чарчоқ тумандай тарқайди. Яна бир жиҳати, ҳар бир халқ руҳиятини унинг қўшиғи, куй-таронасига қараб белгилайдилар. Шу боиски, санъат келажаги борасида қайғуришнинг оламшумул аҳамияти бор.

Миллионлаб санъатсеварлар ҳар йили август ойини ўзгача орзиқиш ила кутадилар. Мана тўрт йилки, айнан шу ойда пойтахтимиздаги муҳташам "Халқлар дўстлиги" саройи ҳар галгидан ҳам гавжум бўлиб кетади.

Ҳа, ўзбек ўзининг ширин сўзию сийловларини Истиқлол байрамига асраб қўяди. Ва Истиқлол тантаналари "Халқлар дўстлиги" саройидан бошланади, десак муболаға бўлмас.

Қўшиқ бор жойда, санъат бор жойда Эзгулик қарор топади, Ёвузликка тангадай ўрин қолмайди. Зотан, бояги нақлда айтилганидек, санъат ёруғлик билан, нурафшонлик билан эгиз туғилади. Санъати бор юртнинг эртаси ҳам бор. Булбуллар навоси сир-синоати Озодликдан дарак беради.

Алҳол, меҳр шуълалари остида қад ростлаётган ниҳоллар эмин-эркин куртак ёзаверсин. Гулласин, мева берсин. Бу жараёнга бутун Ўзбекистон кўз тикиб турибди.

Бугун "Халқлар дўстлиги" саройида ана шундай юксак совринга муносиб топилган ёш истеъдод эгаларини муборакбод этамиз. "Ниҳол" соврини улар учун эл-юрт хизматига камарбасталикнинг олтин зинаси бўлиб қолади, деб умид қиламиз..

ЭСАР ЖАЙҲУН ШАМОЛЛАРИ

2 →

Дилором ОМОНУЛЛАЕВА:

"ШАРҚ ТАРОНАЛАРИ" — ЭЗГУЛИК ВА НАФОСАТ БАЙРАМИ

Дунёда ҳеч бир таржимасиз ҳам барча миллатлар ва элатлар тушунадиган ягона тил мавжуд. Бу — мусиқа тилидир. Ахир, ҳар биримиз араб ёки ҳинд, италян ёки инглиз, рус ёки тожик мусиқасини, куй-қўшиқларини таржимасиз берилиб тинглашимиз мумкин-ку. Шунингдек, ўз навбатида, бошқа миллат вакиллари ҳам ўзбек миллий куй-қўшиқларидан олам-олам завқ олишлари мумкин. Фақат мусиқагина қалб билан идрок этилади, юраклар билан севилади. Фақат мусиқа юрак ғуборларини ювади, қалбнинг туб-тубигача етиб боради. Шу боис ҳам мусиқани миллатларни бир-бирига боғловчи, бир-бирига меҳр уйғотувчи кўприк деса бўлади. Ҳар бир халқнинг мусиқаси ўша халқнинг юрагидир. Дейлик, рассом чизган суратни, ҳайкалтарош ясаган ҳайкални, борингки, ёзувчи ёзган асарни ҳам деворларга осиб, кутубхоналарга қўйиб асраш мумкин. Лекин мусиқа халқнинг юрагида яшайди. Унинг қалб билан тинглаб, идрок этилиши ва оҳангда ўша халқнинг миллий қиёфаси кўз ўнгимизда намоён бўлиши шу боисдандир.

Мусиқа ҳар бир миллатнинг юксак инсоний қиёфасидир. У халққа ўз тарихи, аждодлари ҳақида ҳикоя қилади. Халқнинг, миллатнинг ривожланиши, ёки аксинча, таназзулга юз тутганлигини айнан мусиқа очиқ-ошкор кўрсатиб бера олади. Бинобарин, юксалишга юз тутган миллат ўз мусиқасини асраб-авайлайди, унинг ривожи ва гуллаб-яшнаши йўлида ҳаракат қилади. Таназзулга юз тутган миллат эса ўз тарихи, мусиқасини унутади.

Давлатимиз ўз мустақиллигини қўлга киритган илк кунлардан ҳозиргача мусиқа соҳасига алоҳида ғамхўрлик кўрсатмоқда. Мамлакат миқёсида қатор қонун, фармон ва қарорлар чиқарилиб, турли тадбирлар, кўрик-танловлар ўтказилмоқда.

Хусусан, Президентимиз Ислом Каримовнинг ташаббуслари билан ўтказилаётган "Шарқ тароналари" мусиқа фестивали миллий маданиятимиз тарихида муҳим аҳамият касб этиб, катта халқаро обрўга эга бўлди.

Бунинг сабаби, аввало, ўзбек мусиқасининг бой тарихга эгалиги ва оламга машҳурлигида. "Шарқ тароналари" фестивали айнан жозибали, қадимий ва гўзал Самарқандда, юқори савияда ўтказилаётгани халқаро мусиқа намояндаларини ўзига жалб этмоқда.

Қолаверса, Шарқ мамлакатларининг анъанавий мумтоз мусиқа санъати илк бор шу фестивалда юксак даражада ва жонли намоён этилди. Энг муҳими, Шарқ мамлакатларининг мусиқий анъаналари танлов сифатида ўтказилиб, мерос сифатида ардоқланиб келмоқда.

Фестивал шуни кўрсатдики, бу мусиқий қатлам нафақат сақланиб қолишга, балки кенг тарғиб қилинишга ҳам муҳтож. "Шарқ тароналари" халқаро фестивали ана шу муҳим вазифани амалга оширишда кўприк сифатида майдонга чиқди.

Давоми иккинчи бетда.

17 август куни "Халқлар дўстлиги" саройи ҳақиқий байрамона тус олди. Санъатсевар томошабинлару танлов ғолиблари — ҳамманинг дилида бир туйғу — Ватанга меҳр-муҳаббат, уни фахр билан куйлаш туйғуси жўш уриб турарди.

Концертга ташриф буюрган шинавандаларнинг муродлари ҳосил бўлди: саҳнада миллий кўтаринки руҳдаги жозибали, дилларга ором бағишловчи, бахтли келажакка умид уйғотувчи тароналар янгради. Дилбар қўшиқларга мос гўзал рақслар томошабинларга ҳузур бағишлади.

"Ўзбекистон қўшиқ байрами" танлови якунларига бағишланган бу гала концертда ғолибларни тақдирлаш маросими бўлди.

Биринчи ўрин Бердақ номидаги Қорақалпоғистон давлат университетининг бадиий жамоаси иж-

"ЎЗБЕКИСТОН — ТАНИМДА ЖОНИМ"

росидаги "Ўзбекистон — танимда жоним" (Олтусбой Султонов шеъри, Қодир Ҳилолов мусиқаси) ва Самарқанд вилояти Сиёб туманидан Насиба Мирзоҳидова ижросидаги "Ўзбекистон" (Неъмат Бобожонов шеъри, Мамажон Наимов мусиқаси) қўшиқларига берилди.

Камолиддин Раҳматовнинг "Жон Ватаним" (И.Жиянов шеъри, Ш.Дадажонов мусиқаси), Ситора Орипованинг "Эй кўзлари хуморим" (халқ сўзи, Р.Мўминова мусиқаси), Наргиза Худойназарованинг "Ўзбекистоним" (С.Тўйчиева шеъри, О.Худойназаров мусиқаси) қўшиқлари иккинчи ўринни эгаллади.

Учинчи ўрин Қашқадарё вилоят ашула ва рақс жамоаси ("Юрт ҳақида"), сирдарёлик Баҳодир Хўжақулов ("Иймон ўзинг") ва Ўзбекистон Миллий университети жамоаларига ("Ватан абадий") насиб этди.

Тошкент шаҳридаги 286-мактабнинг 5-синф ўқувчиси Нодирбек Зоитов "Мен бахтнинг парвозиман" (Маҳмуд Тоиров шеъри, Баҳодир Зокиров мусиқаси) қўшиғи учун рағбатлантирувчи мукофотга сазовор бўлди. Хонандалар Ш.Одилова, А.Кенжаев ва Б.Раҳмоновлар рағбатлантирувчи мукофотлар билан тақдирландилар.

ЭРКИН ИЖОД ИМКОНИЯТЛАРИ

ДАВРА СУҲБАТИ

1991 УЛУҒ ЙЎЛ ДОВОНЛАРИ 2003

Ҳар бир халқнинг адабиётида унинг ютуқларини рўйрост кўрсатадиган асарлар аксарияти роман жанрида яратилган, десак янглишмаймиз. Масалан, француз адабиёти ҳақида гапирганда Гюго, Бальзак, Флобер, Мопассан романлари, рус адабиёти ҳақида сўз борганда Лев Толстой, Фёдор Достоевский, Михаил Булгаков ва бошқаларнинг романлари, албатта, тилга олинади. Шулар қатори, ўзбек романчилигини улуғ адибимиз Абдулла Қодирийнинг ўлмас романларисиз тасаввур этиб бўлмайди. Адабиётимизда мазкур жанрнинг туғилган ва шаклланган даври собиқ шўролар ҳукмронлиги пайтига тўғри келди. Бу йилларнинг машаққатлари, азобу уқубатлари фақат халқимиз тақдирида эмас, балки маданиятимиз ривожида ҳам ўзининг асоратларини қолдирди. Машҳур адибимиз қатори илк романлар, хусусан, "Ўткан кунлар" романи ҳам қатағонга учради. Адабиётимиз тарихига доир китобларда, илмий тадқиқотларда бу масалалар ҳар жиҳатдан батафсил ёритилган.

Истиқлол бадиий ижод аҳлига кенг ижодий имконият йўлларини очиб берди. Яқин ўтмишда комфирқа мафкурасининг хизматкорига айлантирилган маданият турлари эркин ижод йўсинига кўчди, ижодкорлар ўз қалб амри билан, ўз хоҳиш-истакларича ёзиш ихтиёрига эга бўлди. "Социалистик реализм ижодий методи" сингари мавҳум ва сохта қолиплар барҳам топди. Айни пайтда, алоҳида таъкидлаш жоизки, ўтган давр мобайнида ўзбек ёзувчилари мумтоз адабиётимиз анъаналарини, биринчи ўзбек романчиси Абдулла Қодирий тажрибаларини дадил давом эттириб, романчилигимизни кўплаб янги асарлар билан бойитдилар. Халқ орзу-умидлари, инсоний фазилатлар, Ватан истиқболи, инсоннинг мураккаб оламдаги ўрни каби азалий долзарб мавзулар ана шу асарларнинг етакчи мавзулари бўлди...

Мустақиллик йиллари замонавий ўзбек романчилиги эркин ижодий муҳит ҳавосида гуркираб ривож топди. Ўтган 12 йил ичида ёзилган романлар ҳам мавзу, ҳам шаклий изланишларга кўра, адабиётимизда қизғин ижодий тажрибалар ўтказилаётганидан далолат беради. Эндиликда ҳар қандай мафкуравий тазйиқлардан халос бўлган ёзувчиларимиз жаҳон романчилигининг энг эътиборли ютуқларидан улги олиб, бой маданиятимиз анъаналаридан илҳомланиб, бугунги кун қаҳрамони — озод юрт одами образини ҳаққоний гавдалантириш йўлида фаол ижод қилмоқдалар.

Улуғ байрам — Мустақиллигимизнинг ўн икки йиллиги арафасида таниқли адабиётшунос олимлар ва ёш ижодкорлардан бир нечасини таҳририятимизга чорлаб, истиқлол даври ўзбек романчилигининг ютуқлари, адабиётшуносликда амалга оширилаётган ишлар, бу соҳалар ривожи билан боғлиқ муаммолар ҳақида суҳбатлашдик.

Қуйида эътиборингизга филология фанлари докторлари — Умарали Норматов, Бегали Қосимов, Абдуғафур Расулов, ёзувчи Улуғбек Ҳамдам, филология фанлари номзоди Шоира Дониёрованинг роман жанридаги ўсиш-ўзгаришлар, бугунги насримизнинг жаҳон адабиёти тажрибаларига уйғун жиҳатлари, адабиётшуносликдаги айрим муаммолар ҳақидаги фикр-мулоҳазаларини ҳавола этаётирмиз.

БУ ЙЎЛЛАР ДУНЁНИНГ ЧАККАСИГА ГУЛЛАР ТАҚҚАЙДИР

Инсон Ватан ободлиги, ватандошлар бахтини ўйлаб ўз бахтини ҳам топади. Фозил киши эса бахтини халқига қила олган яхшилиги, юртдошларига кўрсатган ҳиммати билан ўлчайди. Тоғлар, чўлу саҳролар узра янги йўллар қураётган, элларни эллар билан, қитъаларни қитъалар билан туташтираётган фидойи йўлсозларни ана шундай бахтли, ҳаёти бутун умр савоб ишларга йўғрилган инсонларга меңгзаш мумкин.

Юртбошимизнинг эзгу ташаббус ва ғояларини улкан бунёдкорлик ишларига айлантираётган йўлсозлар билан Қамчиқ довонида бўладиган ижодий учрашувимиз мамлакат пойтахтидан бошланди. Ўзбекистон Республикаси Бош вазири ўринбосари, "Ўзавтойўл" давлат акциядорлик компанияси раиси Рустам Юнусов Ўзбекистон Қаҳрамони, Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов бошчилигидаги ижодкорларни Тошкент шаҳрида бунёд этилаётган кичик ҳалқа йўл қурилиши билан танишишга таклиф этди. Бу йўлнинг Чилонзор туманидан ўтган қисмида бир кунда уч километр йўлни асфалтлаш имконини берувчи Олмония ва Швеция йўлсозлик техникаларидан фойдаланаётган қурувчилар ва ижод аҳлининг суҳбатлари, биргаликда суратга тушишлар барчанинг руҳини кўтариб юборди. Таниқли йўлсоз мутахассислар йўл қуриш бўйича замонавий олмон технологияси афзалликлари ҳамда ўзбек йўлсозларининг бугунги салоҳияти ҳақида атрофлича маълумот бердилар. Сўнгра карвонимиз асосий манзил сари йўлга тушди.

Чилонзордан то Роҳат кўлигача қад ростлаган кўприклар, равон, кафтдек текис йўллар, йўл четларидаги жаннат ифори таралиб турган гуллар, муҳташам, дид билан қурилган дўконлар, юз-кўзидан нур, қатъият сезилиб турган ёшлар....

Шуларни кузатиб борар экансиз, сен ҳам Ватанни обод қилиш борасидаги ҳаракатлардан четда қолмай, унга оз бўлса-да ижодинг билан ўз ҳиссангни қўшишинг учун ҳеч бўлмаса ойда бир марта шаҳар, юрт айланишинг кераклигини ҳис қиласан. Кутилмаганда автобус радиосидан таралаётган — ҳар бир сўзидан ишонч ва уйғоқ руҳ сезилиб турган санъаткорларнинг қўшиғи дилингдан ўтаётган туйғуларни гўё тасдиқлаётгандек бўлади:

Мурувввату маърифатдир буюкликнинг нишонаси,
Қадам қўйинг, мана сизга асл йўлнинг остонаси.

Жаҳон ичра буюк юртни улуғ достон этайлик биз,
Замон келди, Ватан бағрин гўзал бўстон этайлик биз.

Сафаримиз давомида Ангрен шаҳрида амалга оширилган бунёдкорлик ишлари билан танишар эканмиз, Мустақиллик бу шаҳар учун ҳам ободлик йўлини кўрсатиб берганлигига гувоҳ бўлдик.

ЗАМОНАВИЙ ЙЎЛСОЗЛИК МАРКАЗИ

Ижодкорларни ҳайратга солган бир жиҳат "Ўзавтойўл" концернининг хорижий йўлсозлик техникалари ва технологияларидан фойдаланиш ва синаш ишлари бўйича марказининг Ангрен шаҳрида ташкил этилган филиалидаги энг замонавий ўқитиш, ҳунар эгаллашга доир яратилган шарт-шароитлар бўлди. Бу даргоҳда мамлакатимизнинг барча вилоятларидан келган йўл қурувчи бунёдкорлар Япония, Германия, Швейцариянинг энг мукаммал йўлсозлик техникаларини бошқариш бўйича касб сирларини эгаллайдилар. Уларга халқаро андозалардаги махсус сертификатлар берилади. Бу ҳужжат йўлсозларимизга жаҳоннинг истаган мамлакатида мана шундай техникаларни бемалол бошқариш ҳуқуқини беради. Шу жойдаги "Олмон технологиялари маркази" иши билан танишиб бир ҳайратимизга ўн ҳайрат қўшилди. Гап бу ердаги энг мукаммал йўл қуриш ва таъмирлаш техникаларининг мавжудлигидагина эмас, айни чоғда, замонавий компьютерлар ёрдамида у ёки бу йўлни қуриш бўйича лойиҳаларнинг жуда қисқа муддатда яратилишида ҳамдир. Масалан, шу кунларда қурилиши олиб борилаётган Термиз — Мозори Шариф темир йўлининг бир нечта лойиҳаси Германиялик профессор Хост Лилиенблум томонидан зудлик билан тайёрлаб берилибди. Унинг раҳбарлигида ишловчи геодезия фирмаси жаҳонда энг ишончли лойиҳалар яратиб обрў-эътибор топган. Мартин Хаэзе эса жаҳоннинг турли мамлакатларида қирқ йил давомида кўприклар қуришда фаол иштирок этган энг моҳир тадқиқотчи экспертлардан саналади. Бизнинг ўзбек йўлсозлари улар раҳбарлигида ташкил этилган, замонавий компьютерлар ва ўқув стендлари, йўлсозлик техникаларининг макетлари билан жиҳозланган аудиторияларда сабоқ олмоқдалар. Сабоқлар фақат ўзбек ва олмон тилларида олиб борилаётгани ҳам эътиборга лойиқ. Хориждан келган мутахассислар бу даргоҳда ўзбек йўл қурувчиларига фақат янги техника ва технологиялар бўйича таълим берибгина қолмай, айни чоғда, Ўзбекистоннинг иқлим шароитлари ҳисобга олинган цемент-бетон қопламаларини танлаш юзасидан ҳам муайян тадқиқотлар олиб бормоқдалар. Бу қураётган йўлларимизнинг сифатлилиги ва узоқ йиллар хизмат қилишини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади. Ҳозир германиялик йўлсозлар Тошкент — Ўш ва Тошкент — Самарқанд оралиғидаги йўлларни қайта таъмирлаш билан боғлик лойиҳаларни ишлаб чиқишда ҳам қатнашмоқдалар.

Биз шу жойда турли шаҳар ва қишлоқларимиздан келиб, хорижий техникаларни бошқариш сирларини ўрганаётган йўлсозларимиз билан ҳам танишдик. Жалолиддин Аҳмедов ва Фарҳод Шералиевлар Андижондан келишган. Улар Швейцариядан келиб, йўлсозлик техникалари ва технологиялари буйича ўзбек йўлсозлари билан ҳамкорлик қилаётган жаноб Жозеф Грубенинг машғулотларида қатнашиб, энг замонавий муҳандислик техникаларини бошқариш бўйича шу бугун ўз қўлларига сертификат олишган экан.

Давоми иккинчи бетда.

Умарали НОРМАТОВ:

МУШТАРАКЛИК

Мустақиллик йилларидаги ўзбек романи ривожи масалалари ҳақида ёзиляпти, кўплаб тадқиқотлар олиб борилаяпти. Лекин улардан, барибир, кўнглимиз тўлмаяпти. Бу жанр тараққиётидаги янгиликлар моҳиятини ҳам, ожизликларини ҳам етарли очиб беролганимиз йўқ. Романчилигимизнинг ўзида бўлган каби, танқидчиликда ҳам замонага енгил-елпи мослашиш — куни кеча салбий баҳоланган ҳодисаларни бугун оқлаш ёки бунинг аксини тутиш йўлидан бориб ***ясалган*** асарлар шаънига мадҳ ўқишдан нари ўтолмаган танқиддан нимани кутиш мумкин, ахир! Бугун ҳаммага маълум ҳақиқатларни беллетристика шаклига солиш билан бадиий кашфиёт яратиб бўлмаслиги аён-ку!

Бадиий ижод, хусусан, роман фақат ва фақат салмоқдор фикр, мустақил қарашни тақозо этади. Ижодкор ўзини чинакамига ***руҳан эркин ҳис этган*** тақдирдагина чинакам роман майдонга келади. Истиқлол ижодкорларни шўро даврида мудом таъқиб қилиб турадиган сон-саноқсиз кўзга кўринадиган ва кўринмайдиган руҳий кишанлардан озод этди. Биргина моддиюнча фалсафага асосланган, барча бирдек амал қилиши лозим бўлган сохта ижодий методнинг қатъиян рад этилишининг ўзи ижодкор учун беназир саодат ва мислсиз имконият!

Шу имкониятларнинг илк самараларини, мана, Оллоҳга шукур, кўриб турибмиз. Айниқса, миллий адабиётимиз, романчилигимиз ривожидаги бир муҳим ҳолат мени ниҳоятда қувонтиради. Шўро йилларида ўзбек адабиёти "кўпмиллатли совет адабиёти" доирасида нафас олган бўлса, мустақиллик йилларида тўғридан-тўғри бугунги жаҳон тараққийпарвар адабиёти билан баробар одим ташлай бошлади. Биргина мисол: XX асрнинг охирларида бразилиялик адиб Пауло Коэлонинг романлари, хусусан, "Алкимёгар" асари жаҳон бўйлаб катта шуҳрат қозонди. Бу асарнинг она тилимизда бирданига учта таржимаси пайдо бўлиши ҳам тасодифий эмас.

Давоми иккинчи бетда.

ТАФАККУР ХАЗИНАСИ

Тошкентдаги "Конституция" маҳалласида Ўзбекистон халқ шоири Рамз Бобожон кутубхонаси очилди.

Таниқли шоир ва ёзувчилар, алломаларнинг ўз шахсий кутубхоналарини олий ўқув юртлари, маҳаллалар ва бошқа маънавий-маърифий даргоҳларга тухфа этиши бугунги куннинг яхши анъаналаридан бирига айланмоқда.

Куни кеча Ўзбекистон халқ шоири Рамз Бобожон шахсий китоб жамғармасидан катта қисмини ўзи истиқомат қилаётган Яккасарой туманидаги "Конституция" маҳалласига тухфа этди. Адибнинг ноёб китоблари ва асарларидан кўпчилик баҳраманд бўлиши учун маҳалла гузари жойлашган бинодан махсус хона ажратилди. Шу муносабат билан маҳалла гузарига таниқли адиблар ва олимлар, маҳалла фаоллари тўпландилар.

Кутубхона очилишига бағишланган тадбирни Тошкент шаҳар Оқсоқоллар Кенгаши ва "Маҳалла" жамғармаси шаҳар бўлими раиси Рихситилла Акромов очиб, бундай хайрли ва савобли ишнинг маънавий аҳамияти ҳақида сўзлади. Яккасарой тумани ҳокими Р. Усмонов, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ҳамид Ғулом, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ўринбосари, шоир Минҳожиддин Мирзо ва маҳалла фаоллари кутубхоналар тафаккур хазинаси сифатида инсоннинг маънавий камолоти йўлида хизмат қилишини таъкидлаб, ундан талабалар, ўқувчи ёшлар кенг фойдаланади, бу анъана маҳаллаларда янада кенг қулоч ёяди, деб умид билдирдилар. Ўзбекистон халқ шоири Рамз Бобожон маҳалла аҳлига янги кутубхонага жой ажратиб берганлари учун миннатдорчилик изҳор қилди.

Р. ГАЛЕЕВ олган сурат

БУ ЙЎЛЛАР ДУНЁНИНГ ЧАККАСИГА ГУЛЛАР ТАҚҚАЙДИР

Давоми. Боши биринчи бетда.

Ҳар иккисининг ҳам қувончи чексиз. Чунки эндиликда улар энг мукаммал хорижий йўлсозлик техникаларини бошқариб, нафақат ўз мамлакатимиз ҳудудидан ўтадиган йўлларни қуриш ва таъмирлашда, айни пайтда, мамлакатимизни жаҳон денгизлари билан боғловчи Термиз — Ҳирот — Бандар-Аббос ва бошқа йўналишлардаги янги автотрасалар қурилишида ҳам бемалол ишлай оладилар.

* * *

Ангрен шаҳрида ижодкорлар ва шаҳар жамоатчилиги вакиллари иштирокида бўлиб ўтган Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низомнинг "Довон" достони тақдимоти ёзувчилар ва йўлсозлар учрашувининг энг ҳаяжонли лаҳзаларидан бири бўлди. Тақдимот маросимини шаҳар ҳокими Аброр Юсупов очар экан Қамчиқ довони йўлсозларининг қаҳрамонона бунёдкорлик меҳнатлари тараннум этилган бу асар мустақиллигимизнинг гўзал мадҳиясидир, деди. Меҳнат фахрийси **Тошпўлат Йўлдошев** достон ҳақидаги таассуротларини ифодалаб шундай деди:

— Мен бу достонни катта завқ билан ўқиб чиқдим. Унда Президентимиз раҳнамолигида Қамчиқ ва Резак довонларида муҳташам тунеллар ҳамда катта тоғни ошиб ўтган йирик автомагистрал қурилишининг ҳақиқий манзараси, Фарҳоддек тошкесар йўлсозларимиз, бунёдкор қурувчиларимизнинг жасоратли меҳнатлари ўзининг бадиий ифодасини топган. Мен асарни ўқиб чиқдиму қаддимни ростладим, Юртбошимизнинг "Биз ҳеч кимдан кам эмасмиз ва кам бўлмаймиз ҳам!" деб айтган сўзлари, даъватлари ёдимга келди. Шу юртда туғилганимдан, унинг оддий фуқароси бўлиб яшаётганимдан, халқимизни улуғ истиқболга бошловчи Йўлбошчимиз борлигидан ғурурландим.

Достонда таъкидланганидек, бугунги кунда бир кеча-кундузда 17 минг автомобил ва 150 минг йўловчи ўтаётган бу трансконтитентал йўл тикланаётган Буюк Ипак йўлининг муҳим бўғини, дўстлик ва биродарлик, тинчлик ва ҳамкорлик йўли бўлиб қолиши шубҳасиз.

Ушбу йўл қурилиши муносабати билан бизнинг Ангрен шаҳримиз ҳам обод ва кўркам шаҳарга айланди. Фарғона водийсидан шаҳримизга тўртта йўл қурилиши ташкилотлари кўчириб келтирилди. Беш юзга яқин оила шаҳардаги кўп қаватли уйлардан жой олди, беш мингдан ортиқ аҳоли иш билан таъминланди. Мен уларга қарата шоир Тўлан Низомнинг сўзлари билан:

Яшанг, шундоқ бўлсин, йўл қуриш шараф,

Йўл ахир улғайиш, келажак, ривож! —

демоқчиман. Барча ижодкорларимиз, йўлсозларимизни мустақиллигимизнинг 12 йиллиги байрами билан чин қалбимдан муборакбод этаман.

Ангрен педагогика институти профессори, таниқли тарихшунос олим **Шуҳрат Эргашев** ҳам "Довон" достони ва унда улуғ меҳнатлари тараннум этилган йўлсозларимиз жасорати ҳақида сўзлар экан, бу муҳташам иншоотнинг аҳамиятини таърифлаб шундай деди:

— Қамчиқ довони орқали қурилаётган йўл фақат Фарғона водийсини мамлакат пойтахти билан боғловчи йўлгина бўлиб қолмасдан, улуғ ўтмишимиздан буюк келажак сари қурилаётган йўл ҳамдир. Эрамиздан аввалги 102 йилда Хитойдан Ғарбга йўл олган савдогарлар карвони ана шу довон орқали ўтганлиги бизга тарихий манбалардан яхши маълум. Соҳибқирон бобомиз Амир Темур даврида ҳам бу йўлда карвонсаройлар бунёд этилиб, ундан ўтувчи савдогарларнинг дахлсизлиги таъминланган. Мустақиллик даврида Буюк Ипак йўлининг қайта юз очаётгани, ва бинобарин, бу йўл озод мамлакатимизни жаҳоннинг энг улуғ йўлларига олиб чиқаётганлиги бизнинг қалбимизга бемисл фахр-ифтихор бағишлайди.

Бугун ушбу қитъалараро йўлнинг шаҳримиздан ўтган қисми атрофида катта ободонлаштириш ишлари олиб борилмоқда, йўловчилар ва автотранспортларга хизмат кўрсатиш тармоқлари барпо этилаётир. Келгусида шу довон орқали темир йўл тармоғини ҳам ўтказиш режалари кўзда тутилаётганлиги эса Ўзбекистоннинг улкан имкониятлари фақат моддий бойликлар яратиш, бунёдкорлик борасидагина эмас, айни чоғда илмий-техникавий салоҳият ва маънавий тикланиш соҳасида ҳам намоён бўлаётганидан далолатдир.

Улуғ мутафаккир шоиримиз Алишер Навоийдан бошланган анъана — халқнинг бунёдкорлик меҳнатини мадҳ этиш бугун ижодкорларимиз томонидан давом эттирилаётган экан, бу халқимизнинг буюк руҳияти, маънавий тикланиш жараёнининг ҳам ифодасидир.

Ўзбекистон Қаҳрамони, Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов тақдимот маросимидаги сўзида: "Йўл нафақат узоқни яқин қилади, айни чоқда, йўл тараққиёт ҳамдир, — деди. — Бундай обод ва кўркам йўллар миллатнинг юзи, обрў-эътиборидир. Унинг бош меъмори Юртбошимиз эканлигидан фахрланамиз. Ўзбекистон йўлсозлигининг истиқболлари билан ижодкорларимизнинг бугунги танишуви эса бизни янги-янги асарларга илҳомлантиради.

Таниқли шоира Турсуной Содиқова йўлсозларимизни ва уларнинг шарафли меҳнатини ўз достонида мадҳ этган шоир Тўлан Низомни янги асар билан қутлади. Тақдимот қатнашчилари йўлсозлар ҳақидаги достон муаллифи, Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низомни самимий олқишладилар.

Шундан сўнг йўлимиз Қамчиқ довони сари давом этди. Ижодкорларни довондаги тунеллар бошланишида Андижон, Наманган ва Фарғона вилояти вакиллари, ижодкорлар, санъаткорлар кутиб олдилар. Муҳташам иншоотнинг ҳар икки томонидаги обод манзиллар кўздан кечирилди.

ЙЎЛСОЗЛАР СУЛОЛАСИ

Шу куни биз довонда танишган йўлсозлар орасида тақдири шу йўл билан боғланган инсонлар кўп эди. Бироқ бутун авлоди йўлсозлардан иборат катта бир сулола вакилларини шу жойда учратиш асло хаёлимизга келмаган эди. Довондаги муҳташам иншоотларни томоша қиларканмиз, ёши етмишлардан ошган отахоннинг суҳбати эътиборимизни тортди. У киши ҳозирги довоннинг қурилиш тарихинигина эмас, унинг ўтмишини ҳам ниҳоятда яхши биларкан. Шу боис суҳбатимиз бирдан қовуша қолди.

— Менинг бутун умрим шу йўл билан ўтди, — дея бошлади Насибали ота Ҳожихонов ўзининг мароқли ҳикоясини.— Салкам эллик йилдан бери мана шу довондаман. Довоннинг илгариги, аранг бир машина сиғадиган илон изи йўлини ҳам бошидан охиригача ўзимиз қурганмиз. У даврларда ҳозиргидай қудратли йўл қуриш техникалари қаерда эди?!

1955 йили армияни битириб, тўғри шу жойга — йўл қурилишига ишга келганман. Ҳарбий хизматда ЗИЛ—130 машинасини ҳайдардим. Шу касбим бу ерда ҳам қўл келди. Ўшанда довондаги йўл қурилиши эндигина бошланган бўлиб, у Наманган ва Тошкент вилоятлари ташаббуси билангина бошланган кичик бир қурилиш эди, холос. Чунки собиқ марказнинг ҳозиргидек халқаро аҳамиятга молик катта йўллар қуриб беришга "кўзи қиймасди". Унгача бу довонда фақат от ва эшакда ўтиладиган, ҳатто арава ҳам юрмайдиган ёлғизоёқ йўл бўлган, холос.

Ўша — 1955 йилда бошланиб, орадан тўрт йил ўтгач илк қатнов бошланган довон йўлининг қурилиши тақдиримда катта из қолдирди. Мен Қамчиқсойнинг Тошкент вилояти қисмида ҳайдовчи бўлиб ишлаганман. Довон йўли битганидан сўнг ҳам йўллардан фойдаланиш бўлимида ишлаб қолдим. Ўшанда ташкилотимиз "Қўйлиқ йўл эксплуатация участкаси", деб номланарди. Шу жойда 1969 йилга қадар ағдарма машина ҳайдовчиси ва механик бўлиб ишладим. Сўнг эса Ангрендаги тоғ-геология техникумида "тоғ қурувчилик" касбига ўқиб, махсус маълумот олдим.

Ўзим асли Ангрен яқинидаги Облуқ қишлоғида туғилиб, ўсганман. Йўл қуриш, айниқса, тоғ йўлларини қуриш оғирлиги ва хавфлилигидан бошқа бирор касбнинг этагини тутсамми, деб иккиланган вақтларим ҳам бўлган. Бироқ отам уришиб берганлар: "Одамлар савоб учун йўл, кўприк қуради. Умр бўйи йиғган маблағини юрт ободлиги йўлида сарфлайди. Сизлар бўлса, шундай савоб ишдан бошқасини кўзлайсизларми?!" — деганлар. Шу-шу бутун умрим, ва ҳатто, эндиликда ўғилларим у невараларимнинг тақдири, касб-ҳунари ҳам йўлсозлик билан, мана шу довон билан боғланиб қолди...

Насибали ота 1975 йили Ангрен йўл эксплуатация бўлинмаси очилгач, ўн йилдан ортиқ унинг раҳбари бўлиб ишлади. Сўнг прораблик қила бошлади. Мустақиллик йилларида, 1997 йили Қамчиқ довонида катта йўлсозлик ишлари бошланиб кетгач, унинг тажрибалари, ёшларга мураббийлиги ниҳоятда қўл келди. У ўғиллари, набиралари билан довон йўли қурилишининг энг оғир қисмларида ғайрат-шижоат кўрсатиб ишлади. Шунинг учун ҳам уч йил муқаддам, Қамчиқ довонидаги тунел қурилиши битган тантанали кунларда кўплаб фидойи йўлсозларимиз қатори унинг кўксини ҳам "Шуҳрат" медали безади. Ўғли Асомхон Ҳожихонов яқинда қайтадан ташкил этилган Янгиобод йўллардан мунтазам фойдаланиш бошқармаси бошлиғи ўринбосари бўлиб ишламоқда. Яна бир ўғли Анваржон, жияни Сайдуллахон Сайдазов ва яна кўплаб набиралари ҳам мана шу довондаги йўлсозлик бўлинмаларида масъулиятли ишларни ўз елкаларига олишган. Йўлсозлар бошқармасининг барча касб эгалари унинг шогирдлари экан. Бундай инсонга, бутун бир йўлсозлар сулоласининг сарбонига тасанно демай бўладими?! Шундай фидойи оталаримиз, мард юртдошларимиз борлиги учун ҳам мустақиллигимиз йўллари равондир.

* * *

Карвонимиз ниҳоят Қамчиқ довонида жойлашган "Ёнғоқзор" деган тоғлар бағридаги сўлим гўшага етиб келди. Юртбошимизнинг эзгу ташаббус ва ғояларини улкан бунёдкорлик ишлари билан ҳаётда исботлаётган йўлсозлар, учрашувда ҳозир бўлган тоғлик аҳоли, водийнинг Фарғона, Андижон, Наманган вилоятларидан келган ҳокимлик вакиллари, ижодкорлар, санъаткорлар Абдулла Ориповнинг "Бу йўллар" номли шеърини тинглар экан, беихтиёр ўн, йигирма йиллар ўтиб бу йўллар Ватанимизни олмос камар янглиғ дунё билан боғловчи улуғ йўлларга туташишини бир зум бўлса-да кўз олдиларидан ўтказдилар.

Боши, охири бор ҳар қандай йўлнинг,
Бу йўлларнинг эса адоғи бўлмас.
Эзгу ниятларга ошно ҳар дилнинг
Йўлини Аллоҳим ўзи бергай, бас!

Бу йўллар таратгай Ўзбекнинг шонин,
Неча манзилларда машъал ёққайдир.
Бу йўллар... Айланиб ҳали, дунёнинг
Чаккасига гуллар таққайдир!

Ёдингизда бўлса истиқлолимизнинг дастлабки йилларида Юртбошимиз шундай деган эдилар: **"Ўзбекистоннинг энг заиф жойи — коммуникация. Шу жиҳатдан биз фақатгина Хитойга чиқишимиз мумкин. Худо кўрсатмасин, Шимолга чиқадиган йўлимизни кимдир ёпиб қўйса, унда дардимизни кимга айтамиз. Агар кимдир бу ташвишлардан холи бўлса, образли қилиб айтганда, менинг бу ташвишим уни йўлда ҳам, уйда ҳам, тушида ҳам тинч қўймасин".**

Ҳа, бугун йўлсозлар Юртбошимизнинг ана шу сўзлари моҳиятини қанчалар тўғри англаб меҳнат қилаётганига улар эришаётган натижалар далилдир.

Жасорат истеъдод сингари мақсад сари борадиган йўлни осонлаштиради. Ҳаётда жасорат кўрсатиш учун эса ҳамиша ўрин бор дейди донолар. Бугун Қамчиқ довонида қишнинг қаҳратон совуғи, ёзнинг жазирама иссиғи, баҳор ва кузнинг серёғин кунларида тинимсиз яратиш, бунёд этиш иштиёқи билан меҳнат қилаётган йўлсозлар меҳнати таҳсинга сазовор. Шу маънода Қамчиқ довонининг фидойи йўлсозларидан бири Улуғбек Умаровга Ватанимизнинг олий мукофоти — "Ўзбекистон Қаҳрамони" унвонининг берилиши бежиз эмас.

Улуғвор бир қудрат билан
Чайқалади чўнг денгиз.
Қанча оғир харсанг тошлар
Тубда унга чўккан тиз.
Аммо мўъжаз, нозик гиёҳ
Ўша тубсиз ўлкада.
Кўкка ўсар, ҳа, денгизни
Кўтарганча елкада!

Таъбир жоиз бўлса, довонда меҳнат қилаётган ҳар бир кишининг меҳнати ана шу денгизни бошида кўтариб турган гиёҳ, ва ёки ҳарсангтош бағрини ёриб чиққан арча қудратидан кам эмас.

Эзгу иш машаққат маҳсули, лекин бир неча бор такрорланса кўникмага айланади. Халқ, Ватан, Қаҳрамонлик дея эъзозланаётган оғир ва эзгу меҳнат ҳам Қамчиқ довонининг фидойи бунёдкорлари учун одатий ишдир.

"Даврон элининг жисмида жон бўлғил
Ҳам жонларига мояйи дармон бўлғил",

демишлар ҳазрат Навоий. Қамчиқ довонидаги йўлсозлар билан бўлган учрашув қош қорайгунча давом этди. Ижодкорларнинг табриклари, ўқиган шеърлари, таниқли хонанда Нилуфар Раҳматова ва бошқа санъаткорлар ижросидаги куй-қўшиқлар анжуман файзига файз қўшди. Ижодкорлар ва санъат аҳлининг чиқишлари, тарих саҳифасига ўзбек халқининг матонат ва жасоратини муҳрлаётган йўлсозларнинг руҳини кўтарди. Уларни Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат маслаҳатчиси Хайриддин Султонов, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов, Ўзбекистон халқ шоирлари Жуманиёз Жабборов, Тўлан Низом, Ҳабиб Саъдулла ва бошқа сўз усталари самимий қутладилар. Ижодкорлар йўлсозлар билан бир даврада, бир дастурхон атрофида ўтказган бу гурунглар, албатта, ўз самарасини беради. Бугун ижодкорлар Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низомнинг "Довон" достони билан бу анжуманга келган бўлсалар, келгусида улар бу улуғ ишни бор кўлами билан кўрсатиб берадиган насрий, драматик асарлар битиш мақсадида эканлигини ҳам билдирдилар. Бунёдкор, жасоратли кишилар меҳнати тараннум этилган асарлар бу улуғ ҳаракатнинг бадиий ифодаси сифатида давр солномаси янглиғ улкан адабиётимиз хазинасидан жой олиши шубҳасиз.

Шу азиз Ватан бизники, шу она замин бизники. Инсон бу дунёда жаннатни ҳам, дўзахни ҳам ўзи яратади, дейдилар. Улуғ мутафаккирлар қайд этганларидек: "Инсон шуни тушуниши керакки, у дунёнинг ижодкори ва соҳибидир, ҳаётдаги барча эзгуликларнинг шон-шуҳрати ҳам, ердаги ҳамма бахтсизликлар ҳам унинг зиммасига тушади". Бу сўзларни бежиз тилга олмадик. Бизнинг йўлимиз, Ватанимиз йўли ободлик, фаровонлик, тинчлик, ҳамкорлик йўлидир. Ўзбеклар мустақил давлат сифатида нималарга қодирлигини 12 йилдаёқ дунёга кўрсата олди. Ўзининг бунёдкорлик ва яратувчанлик салоҳиятини намоён эта олди. Мақсад йўлидаги ҳамжиҳатлик буюк қудратдир. Қамчиқ довонидаги йўлсозлар меҳнати ҳам ана шу буюк қудратнинг бир тимсолидир. Йиллар, замонлар ўтади, аммо бу кунлар шиддати, меҳнаткаш халқ қудрати, доно Йўлбошчининг жасоратга ундовчи ғоялари билан амалга оширилган улуғ ишлар Ватан, халқ бор эканки, яшайверади. Ижод аҳлига илҳом бағишлайверади.

Мурод АБДУЛЛАЕВ,
Минҳожиддин МИРЗО

ЭЛЛИКҚАЛЪА: ЭСАР ЖАЙҲУН ШАМОЛЛАРИ

Ўн бора эшитгандан, бир бора кўрган яхши. Айниқса, қалам аҳли учун. Бирор воқеликни тасаввур этиб ёзиш бошқа, уни кўриб, англаб, ҳис қилиб қоғозга тушириш бошқа. Бугун истаган туманимизга борсак, замонавий иншоотларни, қўшма корхоналар, келажак авлодлар бахт-иқболи йўлида қурилган турли-туман мажмуаларни кўришимиз мумкин. Ва, албатта, бу қурилиш ва ободончилик иншоотлари ўзликка эга бўлганимиздан сўнг бунёд этилганини англаб, бугунни кечаги тузум билан қиёсласак, кўп нарса ойдинлашади.

Илгари товуғимизга катак қурамиз десак ҳам юқорининг имосига, рухсатига маҳтал бўлиб турардик. Бойлигимиз litровнинг чўнтагида, эркимиз ўзганинг қўлида эди.

Истиқлол байрами арафасида Элликқалъага бордик. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари Сирожиддин Саййид, "Ёшлик" журнали бош муҳаррири Собир Ўнар, шоир Рустам Мусурмон ва мен. Ҳамроҳларимнинг биринчи ҳаяжони ва эътирофи шу: саҳро бағрида қад ростлаган туман маркази — Бўстон шаҳри юртимиздаги гўзал шаҳарлардан мутлақо қолишмайди. Ишлаб чиқариш тизимининг йўлга қўйилганлиги, қўшма корхоналарнинг кўплиги, кўчаларнинг кенг ва равонлиги, истироҳат боғлари, дам олиш масканларининг бесаноқлиги, равон ва кенг йўллар, кўп қаватли уйлар, коллеж ва лицейлар... бари-бари, айтиш жоизки, Элликқалъани мамлакатимиздаги пешқадам туманлардан бири эканлигини кўрсатиб турибди.

Элликқалъа — мамлакат иқтисодиётининг таянч нуқталаридан биридир. Туман истиқлол йилларида ҳар жиҳатдан равнақ топди. Австрия, Бангладеш, Россия сингари давлатлар билан қурилган қўшма корхоналар мунтазам ишлаяпти.

* * *

Хоразм билан Қорақалпоғистон Республикасини Амударё соҳилларини бирлаштириб турган понтон кўприк туташтиради. Элликқалъагача Беруний ва Тўрткўл туманларини босиб ўтасиз. Кенг саҳро узра пайдо бўлган шаҳар олислардан кўзга чалинади. Йўл четида одам бели бўлиб ўсган ўт-ўланлар, лиқ тўлиб оққан Жайҳун шамоллларининг эсиши, поёнсиз далалар, полизлардан катта кўча гирдига олиб чиқилган дунёга машҳур "Гурвак" қовунлар уюми, сув тўпланган жойлардаги қамишзорларнинг шовуллаши воҳага йил файзли келганидан дарак беради.

Туманнинг рамзий дарвозасидан ўтиб, шаҳарга яқинлашдик. Ҳамроҳларим Элликқалъага биринчи бор келишмоқда. Улар, очиғи, бундай гўзал манзарага дуч келаман, деб ўйлашмаган. Тасаввурида Элликқалъани кўримсиз бир чўл тумани деб жонлантиришган бўлса не ажаб. Атрофдаги гўзаллик, кўм-кўк водиймонанд кенгликлар пойида ястанган кўркам шаҳарга дуч келишимиз ҳамона Собир Ўнар ҳаяжонини яширолмади. У Элликқалъани саҳродаги Оқ кемага қиёслади. Сирожиддин Саййид эса шаҳар марказига киришимиз ҳамона "Бундай чўл жойларда шундай гўзал иншоотлар, боғу роғларни кўриб вужудинг жимирлайди..." деб фахр-ифтихор туйди. Рустам Мусурмон бу воҳа минг йиллар илгари гуркираган Хоразм давлатчилигининг юраги бўлганлигини қаршимиздаги тарихий қалъалар исботлаётганидан сўзлади. Истиқлол юртимизнинг ҳар бир ҳудудига ўзининг шон-шавкати, қадди-жамолини тиклаш имконини берганлигини барчамиз яна бир бор ҳис қилдик.

* * *

Элликқалъа маркази — Бўстон байрам тусига кирган. Беш минг кишилик Амфитеатр ўриндиқларидан бўш жой топиш маҳол — одам гавжум. Томошабинлар очиқ майдонда қурилган театр атрофида тик туришибди. Театр ёнидаги муҳташам Маданият саройи атрофи гулу гулзор, чаманзор. Майдон сатҳида айём нафасини берувчи улкан шарлар, лолаю нилуфаргул, бари-бари ажойиб. Халқнинг кайфияти кўтаринки. Бу ерда машҳур ҳофиз, қўшсоҳил булбули Отажон Худойшукуров хотирасига бағишлаб ўтказиладиган "Нафосат бўстоним маним" ёш хонандалар танлови ҳамда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, "Халқ сўзи", "Народное слово" газеталари билан ҳамкорликда ўтказилаётган ёш шоирларнинг "Ақчакўл илҳомлари" шеърият байрами муносабати билан катта концерт берилмоқда.

Одамлар дарёдай оқмоқда. Санъатсевар элнинг санъат ва адабиётга эҳтироми юксак. Кечқурун нафақат Элликқалъа, балки Беруний, Тўрткўл, Нукус ва Хоразм воҳасидан йигирма мингдан зиёд томошабин тўпланди.

Туман ҳокими, Олий Мажлис депутати Неъматулло Худойберганов мазкур тадбирнинг моҳияти ҳақида сўзлаб, шундай деди:

— Бу санъатнинг, адабиётнинг байрами. Адабиёт ва санъат халқнинг руҳиятини кўтарибгина қолмай, уни тарбиялайди, тарихи, келажагига нисбатан эъзоз ва ишонч туйғусини камол топтиради. Маънавият — иқтисодий юксалишининг ўқ илдизи.

* * *

Концерт ҳаяжонли кечди. Хоразм қўшиқчилик мактаби анъаналари теран намоён бўлди,гўзал санъатнинг руҳий куч-қудратини ҳис этдик.

Элликқалъанинг кўркига кўрк қўшган, гўзал ва бетакрор бир жой бор. Бу — Ақчакўл. Саҳрони ёриб кирган кўл Бўстон шаҳрининг кунботар қисмигача ястанган. Ақчакўлнинг салқин эпкинлари кўнгилга ором бахш этади. Ана шу кўл бўйидаги оромгоҳда, кенг шийпонда кечқурун шеър базми бўлди. Сафимизга Қорақалпоғистон бўйлаб сафарга чиққан таниқли ижодкорлар — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Гулчеҳра Саъдуллаева, "Туркистон" газетаси бош муҳаррири, шоир Салим Ашур, ёзувчи Саломат Вафо, Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси Тўлепберген Қаипбергенов, Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ артисти Байрам Матчонов ҳамда бир қанча қалам аҳли келиб қўшилдилар.

Куй-қўшиқ янграб, ўзбек ва қорақалпоқ шеъриятининг юксак парвозидан Ақчакўл осмонида юдузлар шуъла сочди.

* * *

Эрталаб Бўстон шаҳрида Ёшлар хиёбони ва боғининг очилиш маросими бўлиб ўтди. Хиёбон тўридаги рамзий ҳайкал урушдан қайтмаганлар хотирасига эъзоз намунасини ифодалайди. Тинчликнинг қадрига етишимиз, бугунги кунларнинг ёруғ ва саодатманд эканлигидан сўзлайди. Хиёбон ёнида яна бир мажмуа очилди. У "Устозга таъзим" деб аталади. Нигоҳини олисларга тиккан муаллима. Унинг ёнида қўлида папка тутган болакай. У худди устози дилидаги орзуларни уққани каби уфққа кўз қадаб турибди. Беихтиёр кўнглингизга титроқ чўкиб, ўз болалигингизни эслайсиз.

Бу мажмуа ҳаммамизнинг биринчи ўқитувчимиз, бизга таълим берган устозларимизга бўлган ҳурмат тимсолидир. Элликқалъада мамлакатимизда биринчи бўлиб устозлар хизматини улуғлаб шундай мажмуа бунёд этилгани ҳам таҳсинга лойиқ.

* * *

Маданият саройининг муҳташам зали. Отажон Худойшукуров хотирасига бағишлаб ўтказилаётган ёш хонандалар учинчи анъанавий кўрик-танловининг ҳал қилувчи босқичи бошланди. Танлов тўрт соат давом этди. Ишонасизми, ҳар бир ёш хонанда "Сувора"ни куйлаб, авж нуқтага етган чоғида зални гулдурос қарсаклар тутиб кетади. Залда ўн икки бор "Сувора" янгради. Лекин шу тўрт соат давомида мухлислар сеҳрланган каби қилт этмай тинглашди. Ҳар бир ҳофиз ўз иқтидорини намойиш этди. Мен эса барча ҳамроҳларим қатори мана шундай танловларнинг ўтиши қадим санъатимиз мавқеини янада юксалтиради, деган хулосага келдим.

Очиғи, бугун саҳнага чиқиб, оғзига келган гапни "қўшиқ" қилиб, фонограмма "сояси"да кун кўраётган айрим шоввозлар "Сувора"ни куйлаш у ёқда турсин, унга яқинлашолмайдилар ҳам. Улар бемаъни, тузсиз қўшиқлар билан фарзандларимиз онгини ҳам заҳарлашаяпти...

Танлов якунланди. Ҳакамлар ҳайъати аъзолари — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, профессор Отаназар Матёқубов, таниқли санъаткор Ўлмас Расулов, Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ артисти Олмахон Ҳайитова, мусиқашунос Самандар Худойбергенов ва бошқа иштирокчилар бир овоздан биринчи ўринни хоразмлик ёш хонанда Рустам Нурметовга лойиқ кўришди.

* * *

Бўстон Аграр коллежида ёш шоирларнинг "Ақчакўл илҳомлари" шеърият танлови бўлиб ўтди. Танловни Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари Сирожиддин Саййид бошқарди. Қорақалпоғистон Республикаси ва мамлакатимиз вилоятларидан келган ўттиздан ортиқ ёш ижодкорлар ана шу шеърият байрамида иштирок этишди. Танлов қатор истеъдодларни кашф этди.

* * *

Маънавиятга юз бурган халқ ботинида қатиъят ва ишонч мустаҳкам илдиз отади. Айниқса, ортимиздан келаётган авлод тафаккурига ҳақиқий санъат ва адабиётнинг жозибасини, умрбоқий ғояларни сингдириш — ёшларни маънавий жиҳатдан етук қилиб тарбиялашнинг асосига айланган бугунги кунимизда Элликқалъада анъанавий тарзда ўтказиб келинаётган маданий тадбирларнинг аҳамияти беқиёсдир.

Элликқалъадан қайтарканмиз, улуғвор Аму соҳилларидан эсган шамол юртимизнинг улуғ ҳофизлари наволарини олиб келаётгандай туюлди. Кўнгилда эса оққан дарёлар оқаверади, деган ёруғ ўй нур соча бошлади.

Қўчқор НОРҚОБИЛ

"ШАРҚ ТАРОНАЛАРИ" — ЭЗГУЛИК ВА НАФОСАТ БАЙРАМИ

Шарқ маданияти қанчалик умумлашма тушунча сифатида қабул қилинмасин, у турли миллий-бадиий қиёфаларни, хилма-хил жабҳаларни ўзида мужассам этади. Жамики, Европа мамлакатлари санъатида ҳар бир миллий маданиятнинг ўзи яратган умуминсоний улуши борлигини эътироф этсак, худди шу тарзда ҳар бир Шарқ мамлакатининг ҳам ўзига хос умуминсоний бойлиги борлигини тан олиш лозим.

Бошқа фестививаллардан фарқли ўлароқ, "Шарқ тароналари" яна шуниси билан қадрлики, бунда ижод, ижро ва илмий изланишлар чамбарчас боғлиқ ҳолда намоён бўлади. Айнан шунинг учун фестивалнинг концерт тадбирлари унутилмас тарихий саҳифаларга айланган бўлса, фестивал доирасида ўтказилган илмий-назарий конференциялар тарихий, илмий-тадқиқий аҳамиятга эга.

Ҳар бир ижрочи, ижодкор учун фестивал ўзгача алоҳидалик касб этган. Менинг бу фестивалда ҳам бастакор (фестивал гимни муаллифи), ҳам халқаро ҳайъат аъзоси (1999 й.) сифатида қатнашишим — бу тақдирнинг менга берган инъомидир.

Фестивал концертларида янграган ранго-ранг Шарқ куй-қўшиқларидаги нолалар ҳар бир тингловчининг қалбига бирдай етиб борди. Бу нолаю оҳанглар гоҳ шиддаткор, жўшқин, тезкор бўлса, гоҳ ғамгин, сокин, ўйчан. Тингловчи қалбининг туб-тубига етиб бориб, одамлар дилини поклаб, уларни руҳан юксалтиради.

Энг муҳими, мен бу фестивалда ўзимизнинг ўзбек мумтоз мусиқий санъатимизни яна бир бор юксак даражада кашф этдим. Ранг-баранг Шарқ мусиқий гулдастаси ичида ўзбек мусиқаси ва ўзбек ижрочилиги мактаби алоҳида ўрин тутади.

Мен учун дунёдаги энг улуғвор ва энг гўзал мусиқа — бу ўзбек мумтоз мусиқа санъати эканидан, фестивал кунлари ўзбек миллатининг фарзанди сифатида мустақил Ўзбекистонда яшаб, шундай бетакрор фестивалда қатнашганимдан ғурурланаман.

Айни кунларда навбатдаги IV фестивални интиқлик билан кутмоқдаман. Ўтган фестиваларга назар ташлаб шу фикрга келдимки, "Шарқ тароналари"нинг ўтказилиши катта тарихий аҳамиятга эга. Бу халқаро мусиқа фестивалининг ўтказилишидан мақсад нафақат ўзга миллат ва давлатларни яқинлаштириш, дўстлик кўприкларини мустаҳкамлаш, шарқ мумтоз мусиқасини авайлаб-асраш, тарғиб қилиш ва ривожлантириш, балки, биринчи навбатда, халқимизда миллий ғурурни кучайтириш, маънавиятимизни янада юқори кўтариш, миллий ўзликни англаш, миллатнинг маънавий илдизлари нақадар чуқур, нақадар мустаҳкам эканлигини ўзимизга ҳам, жаҳонга ҳам яна бир карра кўрсатишдан иборатдир.

Аминманки, фестивал кунлари Регистон майдонида ҳайратомуз даражада янграйдиган бетакрор Шарқ оҳанглари Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Бобур каби буюк бобокалонларимизнинг пок руҳларини шод этгай.

ДИҚҚАТ: ЯНГИ ФИЛМ

ҚОР ҚЎЙНИДА ЛОЛА...

Янги филмнинг тақдимот куни Санъат саройига тумонат одам йиғилди. "Ўзбеккино" раиси Мурод Муҳаммад Дўст айтганидек: "... анчадан бери сарой бунчалик томошабинга тўлмаган эди". Ҳақиқий санъатга ошуфта кўнгилларни бир куч — Чўлпон шахсига, унинг асарларига бўлган меҳр, ишонч етаклаб келганлиги сезилиб турарди. Адибнинг асарларида дилга яқинлик бор. Унинг қаҳрамонлари шунчалик самимий, табиийки, ҳар бирини дўстимиз, дугонамиз ёки ён-атрофимизда яшайдиган қўни-қўшнимиз деб тасаввур қиламиз. Уларнинг қувончу ташвишлари бизга ҳам бегона эмас.

"Қор қўйнида лола" филмида бу жиҳатлар янаям жонланган. Филм жуда жиддий, айни вақтда мураккаб ҳам. Қаҳрамонларнинг ҳиссиётлари, ички кечинмаларини актёрлар сўзсиз, нигоҳлар орқали ифодалайдилар. Бу нигоҳлардан инсон юрагидаги кечинмаларни англагандек бўласиз. Албатта, бугун урф тусини олаётган ур-йиқит, саёз филмларни кўриб одатланган ёшларимиз, бундай мураккаб асарларни дафъатан англашлари мушкул.

Муҳим жиҳати шундаки, филм орқали ёш истеъдодлар кашф этилди. Улар таниқли актёрларимиз Саидкомил Умаров, Зулхумор Мўминова, Ўлмас Алихўжаев, Лола Элтоевалар билан бирга бош ролларни меъёрида ижро этганлар.

Замира Бешимова яратган образ, унинг хаёллари, ҳаёти аксарият томошабинларни ларзага солди, десам муболаға бўлмас. Ўша давр ҳаёти, одамлари руҳияти, дунёқараши, маросим-одатлари бугунги кун кишиси учун анча бегона. Ёш қизнинг тақдири, ожизлигини кўриб, томошабин ўйланмасдан иложи йўқ. Бу қиз бир вақтлар извошда сайр қилиб юрган гўзал рус аёлига ажабланиб қарарди. Ўзини унга таққосламас ҳам, ҳавас қилмас ҳам эди. Шундай пайт келдики, ўзи билан рус аёли ўртасидаги фарқни англади, қалбида кучли исён кўтарилди. Барибир, у ожиз... Худди мана шу нуқтада филмнинг қиммати яширинган. Худди мана шу нуқтада даврнинг энг қора жиҳати намоён бўлган.

Қизнинг оиласидаги ҳолат, ундаги руҳий тушкунлик, юз бераётган воқеаларнинг ҳаммаси Чўлпон яшаган давр одамларининг барчасига тегишли. Ўша биргина оила мисолида бутун халқнинг турмушини, дардларини, қувончи нимада эканлигини англаш мумкин. Филмда миллатимиз тарихини, ўтган кунларини кўрамиз. Бунда филм ижодкорлари — сценарий муаллифи Эркин Тўйчиев, бош режиссёр Аюб Шаҳобиддинов, бош тасвирчи Абдувоҳид Ғаниев ва бошқа ижодий гуруҳ аъзоларининг хизматлари катта бўлди. Уларнинг меҳнатлари билан Чўлпоннинг ўлмас асари экранда муҳрланди.

Ҳулкар МАМИТОВА

МУШТАРАКЛИК

Давоми. Боши биринчи бетда.

Қизиқ бир ҳол: ўзбек адиблари Пауло Коэло романлари билан танишгунига қадар эндигина бир йил бўлаётир. Коэло асарлари билан айни бир пайтда яратилган "Минг бир қиёфа", "Тепаликдаги ҳароба", "Аёллар мамлакати ва салтанати", "Қўрғонланган ой", "Бозор", "Мувозанат" романларини эслайлик — ҳаёт ҳодисаларига, инсон шахси, маънавияти, тақдирига кутилмаган янги томондан ёндашуви, шаклнинг ихчамлиги, янгича ифода йўлларини қидириш бобида Пауло ижодий жасоратини эслатадиган ўнлаб хусусиятларни топиш мумкин бу романларда. Бу ўринда тақлид ёки ижодий ўрганиш устида гап ҳам бўлиши мумкин эмас. Бундай муштарак жиҳатлар асар муаллифлари бир-бирларидан мутлақо бехабар ҳолда, бир пайтда пайдо бўлганлиги ҳайратомуз ҳодиса!

Тўғри, тан олиш даркор, янги романларимизда уларнинг жаҳон минбарларига дадил чиқиши учун ҳалал бераётган "нималар"дир бор. Бироқ уларда жаҳоннинг бугунги энг довруғли асарлари билан муштарак жиҳатлар мавжудлигининг ўзи катта гап!

Шаклга оид бир хусусиятни таъкидламоқчиман: янги романларимиз айни Пауло ижодида бўлгани сингари қисса ва новелла томон оғиб бораяпти, айни пайтда энг яхши қисса ва новеллаларимиз романга хос кўлам касб этаётир. Одил Ёқубовнинг "Алвидо, Морико", Эркин Аъзамнинг "Шоирнинг тўйи", Назар Эшонқуловнинг "Шамолни тутиб бўлмайди", Шойим Бўтаевнинг "Шоҳсана сова", "Ҳисомиддин ал-Ёғий", Абдуқаюм Йўлдошевнинг "Алвидо, гўзаллик" каби қисса ва ҳикоялари бунинг ёрқин далили. Қодирий романлари, Чўлпон шеърияти ўз даврида янги типдаги китобхоннинг шаклланишида ниҳоятда катта хизмат қилгани каби бу хил асарлар туфайли бугун ўзгача дидли китобхон пайдо бўла бошлади.

Пировардида, эркин ижод имкониятлари самарасига оид қувончли бир ҳодисани эслатиб ўтмоқчиман: яқинда ёш бир носирнинг янги романи қўлёзмаси билан танишдим. Бор-йўғи 160 саҳифали мўъжазгина бу асар шу пайтга қадар мен ўқиган романларнинг бирортасига ўхшамайди. Унда оламнинг, одамнинг яратилиши, Одам Ато билан Момо Ҳавонинг ер юзига тушиши ҳақидаги ривоятлар билан ёндош ҳолда шу куни ҳаёт, замондошларимиз қисмати ҳикоя қилинади. Роман муаллифи одам зотининг кучли ва ожиз жиҳатларини хилма-хил нуқтаи назарларда башариятнинг илк тарихи билан қиёсий таҳлил этиб китобхонни ҳам ларзага соладиган, ҳам теран ўй-мулоҳазаларга тортадиган кўламли бадиий-фалсафий хулосалар чиқаради...

Бегали ҚОСИМОВ:

МУСТАҚИЛЛИК АДАБИЁТШУНОСЛИГИ

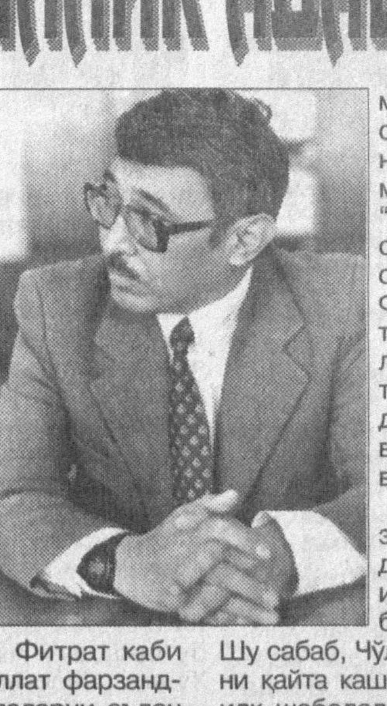

Инсон маънавиятининг шаклланишида бадиий адабиётнинг ўрни мислсиз эканлиги барчага аён. Ижтимоий фанларнинг бу борадаги ўрни ва қадрини ҳеч бир камситмаган ҳолда, маънавиятнинг асосини адабиёт ташкил қилади, деб айта оламиз. Масалан, Навоий ижоди инсон ва жамият ҳаёти билан боғлиқ барча масалаларни ўз ичига қамраб ола олган қомусдир. Ёки жадидчилик даврини олинг. Юртбошимиз 1993 йили бир гуруҳ ижодкорлар билан бўлган учрашувда "Мен Фитратни ёлғиз адабиёт ёхуд маданият арбобигина деб билмайман. У сиёсат арбоби ҳам эди", деган эдики, бунда теран маъно бор. Шу жиҳатдан, адабиётшунослик ижтимоий-гуманитар фан сифатида мамлакатимиз бағрида кечаётган улкан маънавий ўзгаришларда фаол иштирок этмоқда.

Эҳтимол, унинг ҳам босиб ўтган ўн икки йиллик йўлида кўнгил тўлмаган ўринлари бордир, айрим нотекисликларда бироз тўхталиб қолган, айланиб ўтган, ҳатто стратегик мақсадлар билан чекинишлар қилган жойлари ҳам бор. Лекин мустақиллик мафкурасини шакллантиришда, биринчи навбатда, ўзликни англашда, миллатнинг миллат бўлишида қилаётган улкан хизматини кўрмаслик мумкин эмас. Мен буни ўзимга яқинроқ мавзу — ХХ аср боши адабиёти масалаларининг ўрганилиши мисолида кўрсатишга ҳаракат қиламан.

70 — 80-йиллар совет даври адабиёти дарсликларини кўздан кечирсангиз, 1905 йилдан 1929 йилгача бўлган даврда ўзбек адабиётида фақатгина тўрт ижодкор фаолияти кўрсатганлигига таассурот қолади. Булар — Завқий, Аваз Ўтар, Ҳамза, Айний. Танлаш мезонларига эътибор қилайлик. Ҳар тўрт адиб ҳам жабрдийда. Ҳукмрон синфлардан азоб чеккан: Завқий 1921 йили "босмачилар зиндонида қаттиқ қийноқ ва азобларга дуч келган..."(1974). Аваз — "ҳукмрон гуруҳлар... айблаб, икки юз дарра урдилар. Мозор шайхлари кишанида узоқ вақт азоб чеккан..." (1980). Ҳамза — "реакцион руҳонийларнинг иғвосига учган бир тўда мутаассиблар томонидан ўлдирилган" (1990). Айний — "амир амалдорлари" томонидан "75 дарра урилга ҳукм этилган", "Бухоро аркининг обхонасида оғир аҳволда ётган..." (1990). Демак, улар ҳар қандай шубҳадан холи. Бундай мезон, яъни сўзнинг қадри ғоят баланд келган, амиру амирзодасидан косибу гўлахгача шеърга ҳарис бўлган, бевосита бадиий ижод билан шуғулланувчи юзлаб шоирларга эга Туркистоннинг 25-30 йиллик давридан тўртта қаламкашнинг мавжуд тузумдан жисмоний жабр кўриш даражасига қараб ажратиб кўрсатилиши (биргина "Тазкираи Қайюмий"да 150дан ортиқ қалам эгаси саналган эди) ҳозир жуда эриш туюлади, албатта. Лекин синфийлик ва партиявийликни асос қилиб олган шўровий адабиёт илмининг мазмун-моҳияти адабий ҳодисаларга шундай ёндашишни талаб этарди.

Мустақиллик даври адабиётшунослигининг ўтган 12 йил давомида қўлга киритган энг катта ютуғи кўпасрли адабиётимизни миллий-эстетик асосларда ўрганиш ва баҳолашнинг йўлга қўйилиши бўлди. Шу жумладан, "жадидчилик", "жадид адабиёти", "Миллий Уйғониш адабиёти" каби атамаларнинг истеъмолга кириб келганлиги, умуман, бу ҳодисанинг қайта баҳоланиб, миллат маънавиятининг муҳим таркибий қисмига айлантирилаётганлиги мутлақо мустақиллик самарасидир.

Таъкидлаш керакки, жадидчилик даврининг энг машҳур вакиллари асарларини тўплаб нашр қилиш ва улар ҳақида тадқиқотлар яратиш мустақиллик одимлари билан қадамба-қадам борди. Истиқлолнинг дастлабки йилларидаёқ "Шарқ" нашриёти "Истиқлол фидойилари" туркумида Мустафо Чўқай, Чўлпон, Отажон Ҳошим, Ибрат, Авлоний, Беҳбудий, Сиддиқий-Ажзий, Фитрат каби номлари варақлардан ситиб чиқарилган миллат фарзандлари асарлари ва улар ҳақидаги рисолаларни эълон қила бошлади. "Маънавият" нашриёти ўз фаолиятини Беҳбудийнинг "Танланган асарлар"и нашри билан бошлади ва "Истиқлол қаҳрамонлари" туркумини йўлга қўйди. Орада кечган 5-6 йиллик муддат орасида Абдулла Авлоний "Танланган асарлар"ининг 2 жилдлиги, Абдурауф Фитрат, Сидқий-Хондайлиқий, Каримбек Камий, Исҳоқхон Ибрат, Сиддиқий-Ажзий, Муҳаммадшариф Сўфизода, Саид Аҳрорий, Абдулҳамид Мажидий, Мунавварқори асарлари мазкур туркум остида босилиб чиқди. Айримларининг (масалан, Беҳбудий) тузатилган ва тўлдирилган иккинчи нашрлари амалга оширилди. Бундай гапни бошқа нашриётлар ҳақида ҳам айтиш мумкин.

Хориж билан тенглик асосидаги ҳамкорлик йўлга қўйилди. 1995 йил февралда Франциянинг Ўзбекистондаги элчихонаси қошидаги Марказий Осиёни ўрганиш илмий-тадқиқот институтида жадидчиликка бағишланган халқаро симпозиум бўлиб ўтди. 1999 йил 16-18 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти қошидаги Давлат ва жамият қурилиши академиясининг Тарих маркази ва Германия Конрад-Аденауэр жамияти ҳамкорлигида "ХХ аср бошида Марказий Осиё: жадидчилик, мухториятчилик, истиқлолчилик" мавзуида катта халқаро анжуман бўлиб ўтди... Японияда профессор Хисао Коматсу Фитрат ҳақида салмоқли монография чоп этди. Токио университети тадқиқотчиси Ш.Шимадо "Ойина" журналининг мундарижасини нашр қилди. Германиялик профессор Ингеборг Балдауфнинг "ХХ аср ўзбек адабиётига чизгилар" рисоласи "Маънавият" нашриётида ўзбек тилида босилиб чиқди. Туркияда Чўлпон (Ҳусайн Ўзбой), Фитрат (Юсуф Авжи) асарлари ҳақида докторлик диссертациялари ёзилиб, тадқиқотлари чоп этилди. Отатурк маданият маркази томонидан нашр этилаётган 33 жилдлик "Турк дунёси адабиёти"да Туркистон жадидчилиги ва унинг намояндалари муносиб ўрин олди ва ҳоказо.

Лекин Туркистон жадидчилигининг маркази ва ҳақли вориси, шубҳасиз, Ўзбекистондир; уни ўрганиб баҳолашдан қай даражада истифода этишгача бўлган бурч ва масъулият, биринчи навбатда, бизнинг зиммамиздадир.

Шу сабаб, Чўлпон, Фитратнинг сара асарлари ва уларни қайта кашф этувчи рисола ва мақолалар истиқлолнинг илк шабадалари билан олдинма-кейин ўқувчилар қўлига тегди. 1991 йили Чўлпоннинг 576 саҳифалик "Яна олдим созимни" китоби ва доврукли адабиётшуносимиз Озод Шарафиддиновнинг "Чўлпон" монографияси билан бошланган эди. Бугун у ҳақда ўндан ортиқ катта-кичик китоблар, номзодлик ва докторлик диссертациялари ёзилди. 1992 йили ғайратли фитратшунос Ҳамидулла Болтабоевнинг "Абдурауф Фитратнинг ҳаёти ва фаолияти" қўлланмаси чоп этилди. 1994 — 1995 йиллар, бор-йўғи икки йил давомида истеъдодли ёшлардан Илҳом Ғаниевнинг уч китоби — "Эътиқод. Ижод"; "Фитратнинг трагедия яратиш маҳорати", "Фитратшунослик" босилиб чиқди. Унинг ижтимоий-сиёсий (Б.Эргашев,1993), адабиётшунослик (Ҳ.Болтабоев, 1996) фаолияти, драмалари поэтикасига (И.Ғаниев, 1998) оид докторлик диссертациялари майдонга келди. Беҳбудий ҳақидаги илк махсус рисола 1994 йили (А.Алиев) пайдо бўлди. Буларгина эмас, ўтган асрнинг 20-йилларидаги адабий-маданий жараённинг иккинчи-учинчи қатламларида фаолият кўрсатган Абдулла Авлоний, Сирожиддин Сидқий, Ғози Юнус, Ғулом Зафарий, Отажон Ҳошим, Абдураҳмон Саъдий каби кўпдан-кўп илмий-бадиий зиёлиларимиз ҳақида диссертациялар ёқланди ва ҳоказо.

Тўғри, архив ва музейларнинг 70 йил давомида муз қотган ҳужжатгоҳлари бирдан ланг очилганида шошиб қолган вақтларимиз бўлди. Қатағон-қирғин машинаси томонидан бир миллат фарзандларини бир-бирларига қайраш асосида устамонлик билан тўқилган "айбнома"лардан гоҳо ўйланиб қолдик. Шубҳа кўнгилларга бир соя ташлагандек бўлди. Лекин вақти-соати билан ҳамма нарса ўз изига тушиб борди. Гоҳо совет даври ижодкорлари ҳаммаси мутлақо ўзлари ёзгандек бахтиёр кўриндилар. Кўнгилларида заррача кадар йўқдек туюлди. Синчков ёшларимиз дарров муносабат билдирдилар. Булар чиндан ҳам ўзликни таниш, ўзликни англашнинг табиий йўли ва жараёнидир. Адабиётшунослигимиз мана шу табиийлиги билан муҳим ва қадрли.

ЭРКИН ИЖОД ИМКОНИЯТЛАРИ

Абдуғафур РАСУЛОВ:

ЯНГИЛАНАЁТГАН РОМАН

Қушим боши бунча, тана-панаси билан мунча деган топишмоқ-ўйинни билмайдиган бола йўқ. Ўзбек романчилиги ҳам "Қушим боши..."га ўхшайди. Унинг саксон йилликкина тарихи бору, жаҳон романчилигининг барча муаммолари, изланишу янгиланишлари уни четлаб ўтмади. Қирқ йилдирки, романнинг тугаётганлиги, ўлаётганлиги ҳақидаги бири-бирида ваҳимали гаплар ўралашиб юрибди. Роман, ўзбек романчилиги эса оққан дарё мисоли, яшаяпти: ўсиб ўзгариб, изланиб, янгиланиб бораяпти. Хўш, роман ҳақидаги баҳсу мунозараларнинг ҳеч нафи борми? Бор, албатта. 60-йиллари аввал Россияда, кейин Европада бошланган мунозаралар социалистик реализмнинг роман устидан ҳукмронлигига қақшатқич зарба бўлди. "Оқ"у "қора"лар курашига асосланган, бошдан-адоқ мафкурага хизмат қиладиган "Очилган қўриқ" (Михаил Шолохов), "Ўқитувчи" (Парда Турсун) тоифасидаги романлар йўли тўсилди. Ўзбек романига соф ҳаёт нафаси кириб келди, унда жонли, ўзига хос феъл-атворли қаҳрамонлар ҳаракат қила бошлади. Мазкур қарашни "Диёнат", "Чинор", "Меъмор" сингари романлар мисолида исботлаш мумкин. Адабиётшунослик ва танқидчилик ўзбек романчилигидаги янгиликларни илмий талқин этишга интилди. Матёқуб Қўшжонов, Умарали Норматов, Собир Мирвалиев, Озод Шарафиддиновнинг роман ҳақидаги тадқиқотлари пайдо бўлди.

80-йиллар романчиликда алоҳида фасл ҳисобланади. Рус, Ўрта Осиё, ўзбек романчилигида янги-янги асарлар пайдо бўлдики, улар янгилик, изланишларга бойлиги билан диққатни тортди. "Кўҳна дунё", "Лолазор", "Сўнгги бекат", "Юлдузли тунлар", "Икки эшик ораси", "Ёлғончи фаришталар", "Қил кўприк" сингари романларда жанрий, услубий изланишлар кўзга яққол ташланди. Шуни ҳам таъкидлаш керакки, тадқиқотчилар романчиликдаги янгиликларни баҳолашда шошиб қолдилар, илмий-назарий қарашларнинг теран эмаслиги сезилиб қолди. Шу пайтда Бахтин, Храпченколарнинг роман поэтикаси, романий сўзнинг ўзига хослиги, полифония, романий услуб ва тафаккур ҳақидаги қарашларидан унумли фойдаланила бошланди. Ҳатто роман полифонияси ҳақидаги қараш суистеъмол қилинди.

90-йиллар мустақиллик адабиёти романчилиги янги-янги муаммоларни келтириб чиқарди. Тарих, фалсафа ва роман жиддий муаммо бўлиб қолди. Гап шундаки, шўро даврида халқ тарихи деярли ошкор этилмади. Миллий тарихимиз бой, ўзига хослиги ҳеч кимга сир эмас. Лекин ҳақиқий тарих асарлари сирли сандиқларга тиқиб ташланди. Тарихий роман ҳам тарих, ҳам бадиийлик функциясини ўтай бошлади. Бунинг ҳам мусбат, ҳам манфий томони бор. "Ўткан кунлар", "Меҳробдан чаён", "Навоий" сингари романларда тарихий асос кўзга ташланиб туради. Ўзбек романчилиги асосчилари бошлаб берган бу анъана кейинчалик, ҳозир ҳам ижодий давом эттирилаяпти. "Улуғ салтанат" (Муҳаммад Али), "Яссавийнинг сўнгги сафари" (Саъдулла Сиёев) сингари романларда тарихий асос жиддий ишланган. Айни вақтда, роман таркибидаги тарихий манба сероблиги характер тасвирига муайян маънода тўсқинлик қилаётганлиги сезилмоқда. ***Янги аср ўзбек романчилиги таркибида тарихий материалнинг инсон характеридан ташқарида тасвирланишига йўл қўймаслик тенденцияси кучая боради.*** Лекин роман таркибидаги тарих тасвири ҳаливери поёнига етмайди.

Мустақиллик туфайли илғор жаҳон адабиётининг роман яратишдаги ютуқ, интилишлари бизга ҳам англашилиб бораяпти. Ҳозир Кафка, Камю, Сартр, Борхес, Маркес, Хемингуэй сингари санъаткорлар маҳорати, роман яратиш тафаккурига эътибор қаратиш кучаймоқда. Модерн роман, абсурд адабиёт ҳақида мақола, баҳслар пайдо бўлаяпти. Бу соҳада асосий гапни адабиётшунослардан кўра кўпроқ ёзувчилар айтмоқлари лозим. Ҳозиргача адабиётимизда 4-5 роман, ўнга яқин қисса Ғарб насри таъсирида яратилди. Бир-икки қисса, "Бозор", "Капалаклар ўйини" романи дейилмаса, бу соҳадаги изланишлар ёрқин ижобий натижалар бермаяпти. Бизнингча, ***янги ўзбек романи Ғарбнинг илғор қарашларини ўзлаштириши, муҳими, миллий адабий анъанага асосланиб*** яратилиши эҳтимоли аниқ кўриниб қолди. ***Омон Мухтор туркум романларида фолклор, тахайюл, мистика сингари тушунчаларни яхлит кучга айлантирган ҳолда роман-фалсафа, роман-ривоят, роман-рамз синтезини пайдо қилди.*** Омон Мухторнинг романчиликдаги изланишларини атрофлича ўрганиш жоиз. ***Янги мазмун, янги шаклдаги ўзбек романларига шаклланаётган янги фалсафа сингиб кетмаётганлиги сезилмоқда.*** Синергетика ҳақида у ер-бу ерда баъзи гаплар айтилди, унинг шарқона замини хусусида қарашлар эълон қилинди. Лекин бу фалсафий қараш романларда ўзини намоён этгани йўқ.

Ҳозир жаҳон сиёсати, иқтисодида яхлитлашув, бирлашув — глобаллашув жараёни аниқ кўринмоқда. Қизиғи шундаки, бу жараён адабиётга, хусусан, роман жанрига шитоб билан кириб келмоқда. Нега ҳозир адабиётшуносларимиз бразилиялик адиб Пауло Коэло асарлари ҳақида тўлиб-тошиб гапира бошладилар? Нега бу ёзувчининг "Алкимёгар" романи бир йўла уч ўзбек таржимони томонидан ўзбекчага ўгирилди? Гап шундаки, Пауло Коэло инсониятнинг ўқ томирини бехато ушлади, романларида акс эттира бошлади. "Алкимёгар" Оламу Одам ягона, ҳамкор, ҳамдам эканлигини ҳам бадиий, ҳам фалсафий жиҳатдан исботлаб берди.

Бору бир оламу одамнинг махсус тилини — имо-ишораларни яратган. Яратилган ҳайвонот, наботот, жамодот аниқ, ўзгармас қонунлар асосида яшайди. Пауллонинг "Бешинчи тоғ" романида тақдири азал, инсоннинг яратувчилик миссияси ниҳоятда тиниқ ва теран тасвирланган. Адабиётдаги глобаллашув жараёни Шарқ, хусусан, ўзбек адабиётида чуқур илдиз отишини ҳис этиб турибман. Шарқ, хусусан, ислом фалсафаси ягона инсон, унинг бурч, масъулияти ҳақидаги қарашларни чуқур талқин қилган. Ўзбек ёзувчиси Улуғбек Ҳамдамнинг "Мувозанат", романида инсон, унинг мангу хусусиятлари, тарихан шаклланган хусусиятлари ишонарли ёритилган. Шуни ҳам ҳис қилаяпманки, глобаллашув жараёнининг адабиётда кўриниши тезда сийқалик, саёзлик, фалсафий ожизлик сингари камчиликларни келтириб чиқаради. Бир сўз билан айтганда, роман вояга етаяпти: ўсаяпти, янгиланаяпти, янги-янги томонларини намоён этаяпти.

Улуғбек ҲАМДАМ:

ИЖТИМОИЙ ФАОЛЛИК ДАВРИ

Замоннинг ўзгаргани рост. Одамларимиз дунёқарашида улкан, мисли ХХ аср аввалидан бери кўрилмаган тусланишларнинг юз бергани ҳам ҳақиқат. Шунга кўра, романларда замондошнинг бугунги кайфиятини ифода қилишга уриниш сезилади. Бироқ қани замонавийликнинг ўша мезони, унинг чегаралари? Ким белгилаб беради уни?.. Бир қарасанг, буларнинг ҳаммаси ҳавода муаллақ турган ва доимо шундай қоладиган саволларга ўхшайди. Бошқа жиҳатдан эса ўлчов сарҳадлари ҳар ёзувчи ботинида ўзи учун ўрнатилган бўлади, деган эътироз ҳам туғилади. Қолаверса, ким айтди бизга роман фақат замонавий бўлади, деб? У тарихий бўлиши мумкин эмасми ёки фантастик ва мистик?.. Албатта, мумкин. Бироқ роман мавзуи, тасвирлаш принципи қандай бўлишидан қатъи назар, у энг юксак, энг бугунги, энг замонавий... даражадан туриб ёритилган бўлиши лозимга ўхшайди. Агар ёзувчи ўқувчи билан ҳақиқий мулоқот талабгори эса... Шундай қилиб, ёзувчи ўша баландликка эриша олдими, асарлари узоқ, жуда узоқ ўқилади, дегинг келади. Ҳатто дунё афкор оммаси (ўқувчи) кўпчилик қисмининг умумкайфияти ёзувчи романларида акс этган замонавийликдан, илғор кайфият даражасидан ўзиб кетмагунича унинг романлари қайта ва қайта ўқилаверади. Фурсат етиб, ёзувчи "даража"си забт этилгач, унинг асарлари босиб ўтилган йўл сифатида тарих мулкига айланади. Чунки бир сўз билан айтганда, ўқувчи романни (ёки шеърни) "ҳазм қилиб" бўлган ҳисобланади. Натижада ижодкорнинг "ўқимишлилик", демакки, "кераклилик" даражаси-да кескин тушиб кетади. Назаримда, ҳозир ёзилаётган (ёзилган) кўплаб романларнинг китоб ҳолида чоп этилмасиданоқ эскириб қолаётганлигининг туб сабаби шу ерда — ёзувчи дунёқараши ва кайфиятининг ўқувчиникидан кўп-да баландда эмаслигида! Вақт ўтгани сайин янгиланиб-турланиб бораётган ўқувчи бадиий талаби эса бир ҳамла билан ёзувчи даражасини забт этаяпти-ю, қайтиб уни ўқимай қўймоқда, ўқимаслиги турган гап. Шунинг учун ҳам кейинги ўн-ўн беш йил давомида ёзилган ўнлаб ўзбек романларидан такрор-такрор ўқийдигани жуда кам. Уларнинг аксарияти у ёки бу даражадаги экспериментлардан иборат. Кўпчилиги ҳали роман даражасида пишиб етилмаган, ҳали мушт бўлиб тугилмаган тарқоқ кайфиятларнинг уламасидан ўзга нарса эмас. Бундай "ясама" романлар чокини бадиий усуллару, яхши ўйланган эпизодлар билан, ҳикматли гаплару, модернистик "ўйин"лар билан ёпиб бўлмайди. Демак, роман фақат тажриба, эзгу истак ва тиришқоқлик билангина дунёга келавермас экан...

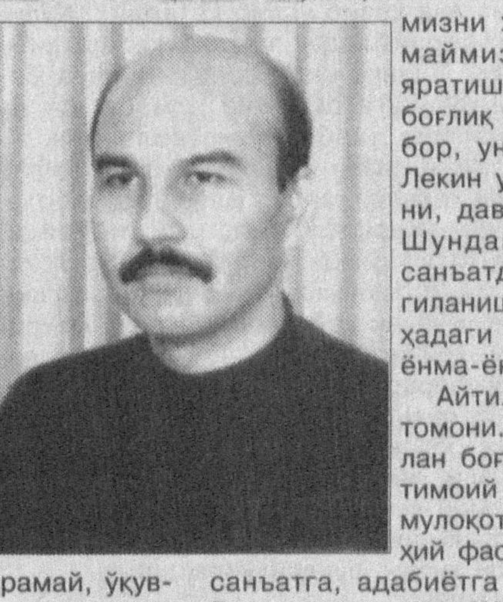

Романлар ҳам қайсидир ўлчовларда худди одамлар сингари давр фарзандларидир. Кейинги ўн-ўн беш йиллик вақт ижтимоий фаоллик даври бўлди. Инсон эса ўз табиатига кўра ижтимоий фаол бўлган вақтда руҳий сустликка, руҳий мудроққа мойил. Руҳан фаол бўлмаган паллаларда бадиий дурдоналарнинг яратилиши мушкул. Юқорида эслатганимиздек, ўнлаб романлар ёзилганига қарамай, ўқувчи нигоҳини ўзига "михлаб" қўйган романларнинг деярли яратилмаганининг бош замини шу аслида! (Чунки ёзувчининг ижодкорлик даражаси ҳам унинг руҳий ҳаётга нечоғли алоқадорлиги, қобиллиги билан ўлчанади, назаримда.) Ёзилган, ёзилаётган романларнинг аксарияти ижтимоий фаолликнинг давоми сифатида дунёга келаяпти. Бинобарин, баҳолари ҳам шу ўртада. Агар шу романлардаги материал ижодкор руҳиятига "ўтказилган" ва ўша ерда муайян муддат тобланганда эди, биз ҳозир "ўзбек романчилигида янги давр" деган бир парда баланд мақомда суҳбатлашаётган бўлардик. Бунинг учун эса ёзувчи табиатан "руҳий машғулот"га мойил бўлиши шарт. Яхши биламизки, биз ўз ота-онамизни танлай олмаганимиздек, улардан мерос бўлиб ўтган табиатимизни ҳам қайтадан ясаб чиқолмаймиз. Алқисса, яхши роман яратиш ёзувчининг истагигагина боғлиқ эмас. Албатта, янгиланиш бор, ундан кўз юмиб бўлмайди. Лекин у ҳали бутун бир йўналишни, даврни ташкил этганича йўқ. Шундан ҳам англашиладики, санъатдаги, бадиий диддаги янгиланишлар ижтимоий-сиёсий соҳадаги ўзгаришлар билан доимо ёнма-ён юравермас экан.

Айтилганлар масаланинг битта томони. Бошқа томони ўқувчи билан боғлиқ. Ҳозир ўқувчи ҳам ижтимоий фаол, руҳий эмас. Демак, мулоқотга путур етган. Ўқувчи руҳий фаоллик маҳсулига, жумладан, санъатга, адабиётга бефарқ, беписанд. Катта ёзувчиларимиздан Шукур Холмирзаевнинг "Адабиёт ўладими?" деган машҳур саволи шу оралиқда туғилган деб ўйлайман. Фикримча, адабиёт ва санъатнинг ўлиш-ўлмаслиги одам кўнглининг эртанги кунига боғлиқ. Кўнгилнинг келажаги эса инсоннинг руҳий фаоллик даражасига қараб қолган. Руҳий фаоллик бошланиши билан кўнгил ишларига, хусусан, адабиёту санъатга ҳам эҳтиёж пайдо бўлади. Лекин айни чоғда ҳақиқат шундан иборатки, одамзод ижтимоий фаоллик даврида яшаяпти, таъналар, қайноқ қонлар авжи ҳаракатда... Нима дейсиз?..

Шоира ДОНИЁРОВА:

ОНГДАГИ "ТУШОВ" ЙЎҚОЛДИ

Маълумки, шўро адабиёти деб номланган адабиёт муайян ютуқларга эришган бўлса-да, кўп ҳолларда ғариб, схематик, руҳсиз ва бетаъсир адабиётга айланиб қолган эди. Оқибатда миллионлаб китобхонлар сохта қаҳрамонлар тақдири ва ҳаёти акс этган асарларни ўқишга мажбур бўлишди. Ранг-баранглик деганда асосан шакл, услуб, нари борса, услубий хилма-хиллик назарда тутилар, социалистик ақидаларга зид қараш, талқин ва ижодий изланишлар таъқиқлаб қўйилган эди...

"Ўтган давр билан бугунги кун ўртасидаги энг катта ва кўзга кўринарли фарқ — фикр эркинлигида. Яъни онгдаги "тушов" ҳозир йўқ", — дейди ёзувчи Исажон Султон бугунги ўзбек насри ҳақида ёзар экан. Дарҳақиқат, 90-йиллар миллий романчилигимизда ҳаётий, тарихий, ижтимоий муҳит акс этган, анъанавий реализм билан бирга турли йўналишларга хос талқин устивор бўлган кўплаб асарлар пайдо бўла бошлади. Уларда инсонни, фақат ижтимоий муносабатлар маҳсули эмас, балки кўпроқ илоҳий, табиий, сирли ва сеҳрли хилқат тарзида кўрсатувчи, ўзига хос бетакрор инсоний туйғулари, характер қирраларини бадиий тадқиқ этувчи, чуқур фалсафага таянувчи рамзий тасвирлар етакчилик қила бошлаганини кўриш мумкин. Вужудга келган ижтимоий-сиёсий, маънавий муҳит ўзликни англаш туйғусини кучайтирди. Натижада бу даврда йўқотилган миллий қадриятларни тиклаш, тарихни янгича мезонлар асосида қайта баҳолашга интилиш кучайди. Бу ҳол адабиётда ҳам намоён бўлиб, тарихий мавзуларда кўплаб асарлар яратила бошлади. Жумладан, Одил Ёқубовнинг "Адолат манзили", Пиримқул Қодировнинг "Она лочин видоси", Эркин Самандарнинг "Тангри қудуғи", Саъдулла Сиёевнинг "Яссавийнинг сўнгги сафари", Хайриддин Бегматнинг "Меҳрибоним, қайдасан?", Асад Дилмуроднинг "Маҳмуд Торобий", Омон Мухторнинг "Ишқ аҳли" каби тарихий романлари пайдо бўлди. Бу тарихий романлар гарчи маълум даражада янги тасвирлар билан яратилган бўлса-да, бироқ "Ўтган кунлар", "Навоий", "Улуғбек хазинаси", "Юлдузли тунлар" даражасига кўтарила олди ва янги, такрорланмас услублар натижасида бадиий маҳорат самараларини берди, дейиш қийин.

Кейинроқ эса услубий изланишлар натижасида жаҳон ва рус насрига хос бўлган янги шакл ва тасвирлар акс этган "модерн" термини остидаги янги услуб ҳам пайдо бўла бошлади. Албатта, бу ҳол ўзбек романчилигининг бир поғона юқорига кўтарилиши ва янгиланишидан далолат беради. Миллий адабиётимизда миллий руҳ ва миллий қаҳрамон тасвири ишонарли тарзда, ҳаққоний бўёқларда чизилганлигини кузатар эканмиз, энг аввало, бу давр романчилигида рамзийлик пардасига ўралган миллий дардни, теран фалсафий мушоҳадани, диний ва дунёвий дунёқарашни, миллий ва умуминсоний қадриятларни, умрбоқий урф-одатлар ҳамда миллат кишисининг руҳиятини ўзига хос тарзда тасвирлашга эътибор кучая бошлаганини кўриш мумкин.

Истиқлол даври ўзбек романчилигининг қиёфасини белгиловчи янги тенденциялар тўғрисида гап борар экан, адабиётшунослар ўртасида қизғин баҳс-мунозараларга сабаб бўлган, бармоқ билан санарли асарлар фикримизни тортади. Бу даврда шаклан ихчам романлар яратган Омон Мухтор ижодида, асосан, адабиётнинг бош масаласи ҳисобланган инсоннинг ташқи қиёфаси билан бирга унинг руҳий олами, дунёқараши, ўй-хаёллари, орзу-интилишлари, ҳатто тушидаги воқеликлар қоришиқ ҳолда бадиий талқин этилади. Ёзувчининг бадиий нияти инсонни бутун жумбоқлари билан кўрсатиш ранг-баранг тақдирларни янги услубда кашф этишдир. Бу талқинлар баъзан тарихий фактлар антологияси, баъзан лирик чекинишлар, баъзан энциклопедик таҳлилларга яқин баёнлар соясида қолади.

Тўхтамурод Рустамовнинг "Капалаклар ўйини" асари рамзий асар сифатида баҳоланади. Бу асарда дард бор, фалсафий мушоҳада бор, инсоннинг турли-туман чигал **қисмати** ўзининг гўзал бадиий тасвирини топган. Бироқ тасвирдаги чайналиш ва такрорлар, жумла қурилишидаги чўзилишлар, узундан-узоқ талқинлар сабаб асарни барча бирдек ўқий олмайди. У "элита" адабиёти намунасига ўхшаб қолади. Яқинда эълон қилинган Улуғбек Ҳамдамнинг "Мувозанат" романи эса давр руҳи билан йўғрилган, бугунги кун кишисининг ҳаёти ҳақида ҳикоя қилади. Замондошларимизнинг дунёқараши, қизиқиши, яшаш тарзидаги мувозанатнинг сақланишига қаратилган. Бироқ тасвирда узилиш ёки чайналиш сезилади. Маромига етмаган тасвирлар, ноўрин, ишонарсиз қўлланилган фикрлар адиб маҳоратида зўрма-зўракиликдек кўринади. Қаҳрамонлар тақдирини ёритиш бирёқлама бўлиб қолган.

Хуршид Дўстмуҳаммаднинг "Бозор" асари фалсафий, рамзий асар бўлиб, ҳаёт, инсон, инсоний туйғулар, умрбоқий қадриятлар тўғрисида атрофлича маълумот беради. Таҳлил қилиш қанчалик чуқурлашса, янги-янги қирралари шунчалик чуқур очилаверади. Тоғай Муроднинг "Отамдан қолган далалар", "Бу дунёда ўлиб бўлмайди", Шукур Холмирзаевнинг "Динозавр", Ўткир Ҳошимовнинг "Тушда кечган умрлар", Шойим Бўтаевнинг "Қўрғонланган ой" каби романлари анъанавий реалистик услубда тасвир этилганлиги билан ҳам, миллий руҳ барқ уриб турганлиги билан ҳам бир-бирига яқин туради. Бу асарларда инсон ўз умрини сарҳисоб қилиши, босиб ўтган йўлига назар ташлаши, икки жамият сиёсатини кўрган, кузатган кишининг дунёқараши, руҳий олами, қизиқиши ва эътиқоди тасвирланади. Тасвирлардаги принциплар эса кечаги кун ҳақида ҳикоя қилувчи, ҳақ гапни ўртага ташловчи, фалсафий, рамзий ва халқона мантиқда кўринади.

Хулоса қиладиган бўлсак, истиқлол даври романчилигида тасвир усулларининг, шаклий изланишларнинг, қаҳрамон маънавий дунёқарашининг ўзига хос кўринишлари янги принциплар сифатида кўзга ташланади. Ёзувчиларимиз инсоннинг руҳий олами, унинг жумбоқли ҳаётига эътибор қаратишмоқда. Муайян маънода ютуқларга ҳам эришилди. Бироқ бу борадаги катта бадиий кашфиётлар ҳали олдинда, деб ўйлаймиз. Адабиёт оламининг вақт тарозисида ўлчанадиган бадиият намуналари яратилишига умидвормиз.

Давра суҳбатини
М.САЪДИЙ ва А.ОТАБОЕВ
тайёрлади.

ТАҲРИРИЯТДАН:

ХХ аср охири — XXI аср аввали ўзбек адабиёти Мустақилликдан олдинги давр адабиётидан, шубҳасиз, кўпгина хусусиятлари билан фарқ қилади. Ҳафталигимизнинг шу сонида сиз ўқиган давра суҳбатида бир гуруҳ адибларимиз янги давр романчилигимиз ва адабиётшунослик илмимизнинг айрим долзарб муаммолари юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини билдирдилар. Албатта, газета адабиётимизнинг турли муҳим масалаларига доир фикрларни ўз саҳифаларида бундан кейин ҳам мунтазам равишда ёритиб боради.

Таҳририят адабиётшунос ва танқидчилар, кенг газетхонлар адабиёт ҳақидаги ўй-мулоҳазалари билан саҳифаларимизда фаол қатнашадилар, деб умид қилади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Ўрозбой Абдураҳмоновга синглиси **Дина АБДУРАҲМОНОВА**нинг бевақт вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

Гўзал БЕГИМ:

ҲАЗРАТ НАВОИЙ "ТАШРИФИДАН" ХУРСАНДМИЗ

Шоира Гўзал Бегим Москвада икки йил таҳсил олди. Ўзбек қизининг нуфузли илм даргоҳида ўқиб келгани қувончли ҳол, албатта. Таҳриримизда меҳмон бўлган чоғида биз шоирага бир неча савол билан мурожаат этдик.

— Гўзал, Москвага бориб ўқишдан кўзланган мақсадингиз нима эди?

— Ҳаммаси оддий қизиқишдан бошланди. Шеърларимни рус тилига таржима қилдириб қўйгандим. Устозларим маслаҳатига кўра, бир туркумини Москвадаги М.Горький номли институтнинг Олий Адабиёт курсига жўнатдим. Сал вақт ўтгач, ишхонага келсам... таклиф қоғози! Шундай хурсанд бўлиб кетдим-ки... Аммо йўл харажатларини сарҳисоб қилиб кўрганимдан кейин шодлигим хира торта бошлади. Борсаммикан, бормасаммикан деб иккиланганман ҳам. Улкан шаҳар ҳаёти мен учун ўша чоғларда мавҳум туюлган. Бундан ташқари, ўшанда бизда Олий Адабиёт курси ҳали очилмаган ҳам эди.

Хуллас, таваккал дедим-да, Россия пойтахтига етиб келдим. Дастлаб моддий жиҳатдан бироз қийналдим. Ишладим. Пул топдим. Кутубхонада, театрда хизмат қилдим. Биласизми, Олий Адабиёт курсида ўқиш учун уч минг АҚШ доллари миқдорида пул тўлаш керак экан. Аввалига етти юз доллар йиғдим-да, ўқув машғулотларига кирдим.

Мақсад ҳақида сўрадингиз... Тўғри, ҳар кимга ўз туғилган юрти афзал. Туғилган юртингни ҳеч нарсага алишиб бўлмайди. Лекин ижодкор дегани битта муҳит билан кифояланиб қолмаслиги керак, деб ўйлаганман. Ғарб ёзувчиларини кўринг: ҳатто Африкагача, Австралиягача бориб яшаб келишган. Саёҳат қаламни чархлайди. Ижодкор дунёқараши уфқларини кенгайтиради.

— Икки йил ичидаги таассуротларингиздан гапирсангиз. Нималарга эришдингиз? Қанча шеър ёздингиз?

— Шеърларимни санамадим — баракаси қочади. Шу икки йил ичида чин маънодаги Адабиётга яқинлашдим. Курсимизда ўттиз тўрт нафар тингловчи бор эди. Уларнинг ҳар бири ўзига хос дунё. Адабиётга ўз умрини бутунича бағишлаганлар.

Мен улкан бир тўлқин ичига кириб қолгандек бўлдим. Маълумки, рус адабиёти бутун дунё адиблари учун катта мактаб вазифасини адо этган. Достоевскийни Албер Камю ижодига таъсирини яхши биласиз. Жеймс Жойс рус адабиётини чуқурроқ ўрганиш мақсадида рус тили ўқитувчисини ёллаган. Шунингдек, Хемингуэй, Акутагава ҳам бу борадаги эътирофларини ёзиб қолдиришган. Хуллас, Москва ҳозирги замон жаҳон адабиёти марказларидан бири десак муболаға бўлмас.

Бизга "Английская лирика", "Теория романа", "Зарубежная литература XX века", "Русское зарубежье", "Творческое мастерство" каби фанлар ўқитиларди. Домлаларимиз дунё кезган олимлардир. Дарсни шу қадар қизиқарли ўқитишардики, танаффусга чиққимиз ҳам келмасди. Нобель мукофотига сазовор бўлган адиблар нутқини магнит тасмасидан эшитганмиз. Уларнинг ҳаётига доир тафсилотларни ўргандик. Шу тариқа фикримиз бойиб борди.

Эришганим ҳақида гапирсам. Аввало менда Сўз захираси пайдо бўлди. Яна Тошкентга келиб "Учаётган япроқ сояси" номли китобимни ўз ҳисобимдан чиқардим. Талайгина шеърлар ёздим. Тафаккуримда қандайдир қолиплар чил-чил сингандек бўлди. Мана, менинг эришган нарсаларим.

Москвада дўстлар орттирдим. Она юртга ёлғиз келганим йўқ. Курсдошим, Россия Ёзувчилар уюшмаси аъзоси шоира Алёна Ельцовани Ўзбекистонни бир кўрсатгани олиб келганман. Алёна Хивани бориб кўрди. Тошкентнинг диққатга сазовор жойларини зиёрат қилди. Бир сўз билан айтганда, адабиёт халқларни ўзаро боғлайдиган восита ҳам экан.

— Бизда ҳам Олий Адабиёт курси ташкил топганидан хабарингиз бор. Яқиндагина саккиз нафар битирувчига диплом топширилди. Айни вақтда хорижий юртлардан ҳам тингловчилар ташриф буюриши кутилмоқда...

— Яхши бўларди. Бу адабиётдаги хилма-хилликни таъминлайди. Адабиёт тор доирада қолмаслиги лозим. Бир халқ адабиётидан иккинчи халқ таъсирланса, бунинг нимаси ёмон? Чунончи, ўзбек адабиёти ҳам бошқа халқларга ўз таъсирини ўтказган. Хусусан, Навоий ҳазратлари ижодини Санкт-Петербург, Москва шарқшунослари қай даражада ўрганганлигини, тарғибу ташвиқ этганлигини билсангиз керак. Ана шунинг учун ҳам Москва шаҳрида Алишер Навоий ҳайкали ўрнатилгани байрамга айланиб кетди. Биз Навоий бобомизнинг "ташрифидан" хурсандмиз. Зиёрат юрагимизга қувонч бахш этади. Курсдошларим билан бир неча маротаба ўша ёдгорликни зиёрат қилганман. Бу ўзбек адабиётига ҳурмат-эҳтиромнинг рамзи сифатида қадрли.

Эшитишимга қараганда, Ўзбекистон Миллий университетининг Олий Адабиёт курси билан Москвадаги Олий Адабиёт курси орасида ҳамкорлик ришталарини боғлашга саъй-ҳаракат қилинмоқда. Агар шу иш амалга ошса, янада яхши бўларди. Негаки, Москва ҳам дунёга чиқишда бир кўприкда. Шуни таъкидлашни истардимки, Ўзбекистон Миллий университети қошидаги Олий Адабиёт курси Марказий Осиё минтақасида ягона. Собиқ иттифоқдаги республикаларда ҳали бундай курс очилмаган. Шу далилнинг ўзи ҳам Ўзбекистонда ёш ижодкорларга катта ғамхўрлик кўрсатилаётганидан яхши бир далолатдир.

— Москва адабий муҳитида аҳвол қандай? Қайси шоирлар ижодига қизиқиш катта? Модернизм у ерда ҳам равнақ топаяптими?

— Сўзни китобга қизиқишдан бошласам. Москвада катта-катта китоб ярмаркалари мавжуд. Пул тўлаб кирилади. Китоблар нархи бу жойда бошқа дўконларга қараганда бирмунча арзон. Жаҳон миқёсидаги энг ноёб китобларни ҳам топиш мумкин.

Кутубхоналар доимо гавжум бўлади. Юқорида айтганимдай — кутубхонада ишлаганман. Яхши биламан. Руслар турфа хил китобларни қизиқиб ўқишаркан. Кутубхона фондида "эски" китоблар анчайин мўл. Руслар дурдона асарларни асраб-авайлашади.

Адабий муҳит ҳақида сўрасангиз... Насрий асарларга қизиқиш кучли. Шеърият соҳасида эса... Сергей Есенин, Александр Блок, Велимир Хлебников китобларини ўқишади, шеърларини ёд олишади. Умуман "адабиёт қозони" мудом қайнаб туради. Лекин, қизиқ жиҳати, Марина Цветаевани унчалик хуш кўришмаскан. Ёзганларини "тўқилган, ўйлаб топилган шеърлар" дейишади. Ҳаёт тафсилотлари боис Анна Ахматовага сал-пал иштиёқ бор. Умуман, руслар соф рус шеъриятини ардоқлашаркан.

Модернизм ўзбек шеъриятидаги каби алоҳида йўналиш сифатида кўзга чалинмайди. Иван Жданов, Алексей Паршиков, Татяна Зоммер каби ноанъанавийроқ усулда ёзаётган шоирларни биламиз. Аммо ҳозирги замон рус шоирлари асосан бармоқ вазнида ёзишаркан. Кўнгил шеърияти амалда. Табиат тасвирлари инсон руҳияти билан уйғунлашган нафис шеърларни ўқидим.

Символизм усулида ёзадиган шоирлар бор. Биз курсда символизмни бир қадар чуқур ўрганганмиз. Эҳтимол шу сабабдандир, тимсол-рамзлар акс этган шеърлар тез идрок қилинади.

Шоирлар, умуман ёзувчилар моддий ҳаётга унчалик меҳр қўйишмаган. Нонга пули етмаслиги мумкин-у, лекин китоб сотиб олишади. Тўғри, кўпгина шоирлар, шу жумладан курсдошларим орасида ҳам ичкиликка берилиб кетганларни кўрдим. Бироқ, адабиётга жиддий қарашади. Баъзи ижодкорларнинг адабиётдан бошқа ҳеч нарсаси йўқ эканлигини ҳам билганман.

— Мана, Олий Адабиёт курсини битказдингиз. Эндиги режаларингиз қандай?

— Албатта, қайтаман. Лекин сал кейинроқ. Москвада, худо хоҳласа, икки-уч йил ишлаш ниятидаман. Ўзбек адабиётини Россияда тарғиб қилсам дейман. Зотан, ўзбек адабиёти дунё миқёсида бўйбастини кўрсатадиган замонлар етиб келди.

Суҳбатдош: Б.РЎЗМЕТОВ

МЕН БИР ГУЛМАН ҚУЁШГА БОҚҚАН

Ҳалима ЖУМАНИЁЗОВА

Юрак давотингдан томар кечмишлар,
Баҳор нафасидек ифорли тунда.
Сен буюк Монийсан, нақшинг илоҳий,
Мен ахир ўзимни яратдим санда.

Айтгин собитмидим яралмишимда,
Жоним қўзғалдими ё фалаклардай?
Ёраб гоҳо гулдай яшагим келар,
Гоҳо эса капалаклардай.

Юрак неча кунки ишқдадир жоним,
Ишқ тўла дунёни соз қилиб чертдим.
Мен кетсам кимларга яғмо этарсан,
Алвидо ўзимдан ўзгага кетдим.

* * *

Қўзларимда айланди ёшим,
Ўжар соғинч айтганин қўймас.
Бор дунёни унутаману —
Нечун сизни унутиб бўлмас.

Осмонда ой, ерда дил ярим,
У на шодлик, на ғамга тўймас.
Юрагимни тиғлаб сўрайман —
Нечун сизни унутиб бўлмас.

Хотиралар сўнаётган чўғ,
Қўл узатсам қўлларим куймас.
Хаёл етмас олислардасиз —
Нечун сизни унутиб бўлмас.

Мен бир гулман қуёшга боққан,
Ишқдан пайдо ғунчаси сўлмас.
Дилдан ўтган кунни ўчирдим —
Фақат сизни унутиб бўлмас.

* * *

Сен кетарсан, кўксимда бир чўғ,
Аламларда қоврилар жоним,
Қаро туннинг қучоғида жим,
Юлдузини излар осмоним.

Сен кетарсан, муҳаббат ёлғон,
Ишонмайди энди юрагим.
Ялмоғизнинг ўрмонларида,
Адашади гўзал эртагим.

Сен кетарсан, кулар булутлар,
Балки, борлиқ йиғлади сим-сим.
Иккимизни суйган боғларнинг,
Қўшиғини тингламас ҳеч ким.

Сен кетарсан, жонимдаги куй,
Уни чалар шамол созанда.
Сен кетасан, англарсан бир кун,
Қалбимнинг бир бўлаги санда.

Сен кетарсан...

Собир ЎНАР

ЎЙЛАБ ЮРГАНЛАРИМ

ЕВРОПА МАЪНАВИЯТСИЗИМИ?

Бир ғалати талқин бор: файз-бараканинг миқдорини ўлчаб бўлмайди. Статистик ҳисобини чиқариш нуфузли ташкилотларнинг ҳам қўлидан келмайди. Унда илоҳийлик бор дейиш мумкин, холос. Аммо маънавиятсизлик, шармсизлик оқибатлари мавжуд. У шундоқ кўз олдимизда намоён бўлади. Керак бўлса, намоён бўлаяпти ҳам.

Европа шармсизлигининг маҳсули бўлган киноларни кўряпмиз. Ҳаё, уят деган нарсаларни буткул эсидан чиқариб қўйган, реклама кўзгусига айланган шир яланғоч қизлар ҳам дийдамизни қотириб бораётгани бор гап. Уларни ўзимиз ҳам, хоҳламасак-да, фарзандларимиз ҳам кўраётир. Боламизни буни кўрма, деб уришамиз, дарҳол телевизорни бошқа каналга ўтказамиз. Жаноб Европа худди асабингизни ўйнаётгандек бошқа каналда ҳам бундан баттарроқ манзарани намойиш қилиб туради. Ўзбекистонга бурайсан, журналист қайсидир ширкат хўжалигининг раисини далага опчиқиб, алмисоқдан қолган саволларни беради, юксак муваффақиятнинг сабабларини ўсмоқчилаб сўрайди, бу кўрсатувнинг эса ўша раис билан тележурналистдан бошқа бир кишигаям қизиғи йўқ. Ҳатто ўша ширкат аъзоси бўлган деҳқонгаям қизиқ эмас. Чунки шу раис гарчи режа бажарилса-да, унга неча йиллардан бери маош бермайди, яна миллионлардан гапиргани ортиқча. Ўғлинг бўлса, фалон каналдаги Жеки Чаннинг киносини кўрмоқчи. Ўн дақиқадан кам давом этмайдиган рекламанинг поёнини кутаётир. Аммо унгача неча яланғоч таналар кўз-кўз бўлиши, неча лаблар қовушиши ва носвой билан героиндан бошқа ҳамма нарсанинг рекламасига мунтазир таналар экранга чиқиши керак. Алҳол ҳали мактабга бормаган олти яшар қизинг: «Дада, мен кўзимни бекитиб туряпман, кино бошланганда очаман», деб қолади. Сесканиб кетасан...

Қизинг бу нарсаларнинг уят эканини яхши тушунади. Чунки уят нарсани кўрса, ойиси ё дадасидан уриш эшитади. Аммо Европаси тушмагур нуқул тескари иш қилади-да. Нима қилишни билмай обдон гаранг бўласан.

Ота бўлганингдан кейин бу нарсаларни ўйлайсан. Норасиданинг келажаги ҳали олдинда эканини эслаб ўйга ботасан. Абдулла Ориповда бир ажойиб сатр бор: «Оталар жимгина олар хавотир»...

Сен-ку ёнингдаги болангни уришиб, танбеҳ бериб турибсан, анави экрандаги либоссиз қизнинг ҳам ота-онаси, тоғаси, бобоси йўқми, ўшалардан уялмайдими? Бу саволни ақл тиши чиққан болангдан эшитсанг яхши, албатта. Лекин у бир умр шу савол хаёлига ҳам келмай, аслида менинг ота-онам замондан орқада қолиб кетган қолоқ одамлар деган фикрда ўсаётган бўлса-чи? Бундан оғирроқ, бундан даҳшатлироқ савдо борми дунёда?

Европалик боласи улғайгач, уни пул топ деб ўз ҳолига ташлаб қўяди. Энди у нима қилиб бўлсаям пул топиши, ўзининг аравасини ўзи тортиши керак. Шу туфайли у бир йигитнинг бахтини очиб юбориши мумкин бўлган топ-тоза, узумнинг сувидеккина қизининг беҳаё қилиқларига парво қилмайди. Ёки ўша қиз онаси билан худди Эсмеральда ва унинг онаси каби бир суткада 24 соат севги ҳақида сўйлашиб оғизларининг таноби қочади.

Худо умрдан қисмаса, тағин 25-30 йилдан кейин хотининг кампир, сен чол бўларкансан деб ўйлайман баъзан. Хўш, ўша пайтдаги фарзандинг ё невbooранг қай ҳолатда бўларкан? Замоннинг шиддати қошида кўпинча лол қоласан. Бироқ давр шамоли ҳеч қачон сенинг истагингга бўйсунмайди. Унинг ўзининг тўфонлари, гоҳо сусайишлари бор, олдиндан фалон нарса бўлади, деб сира каромат қилиб бўлмайди. Айниқса, ҳозир.

Президентимиз талай йиллар олдин шарм-ҳаё, маънавият деган тушунчалар, айтинглар-чи, яна қайси халқда бор, деганини эшитиб ҳайрон бўлганман: умр бўйи ижтимоий фанлардан дарс бериб келган домла ёки қалам аҳлларидан бири эмас, айнан Президентнинг ўзи топиб айтаяпти-я буни!

Бу орада республикамизда бутун бир маънавият тизими, керак бўлса, институти шаклланди. Албатта, ундан кўзда тутилган мақсадга мувофиқ маънавий тизимнинг иши бундан ўн карра самаралироқ бўлиши мумкин эди. Бироқ... Сирасини айтганда, унинг сабаблари бориб-бориб ҳаммамизга тақалиб тўхтайди...

Болалик давримда қазо қилиб кетган Мастура холам бўларди. Ўзи тўладан келган, кўкраги тўла шода мунчоқ, икки қошининг ўртасини жуволдизда ясалган майда холлар қўшиб тургувчи, овози бир оз бўғиқ бўлса-да, ўктам аёл эди. Гарчи биз туғишган жигарлар бўлмасак ҳам, беш уй нари турувчи холаникига ийманмай чопиб борардик. Кўпинча қиш кезлари шифтга осиғлик қамиш саватдан турли хил ҳўл меваларнинг қоқи, беҳи, туршак ва бошқа ширинлик-тортиқлар ҳадя этарди. Табиийки, биз болалигимизга бориб, бир-биримиз билан талашиб-ёқалашардик. Шунда холам тушмагур «уят бўлади» деган сўзни шунақа таъсирли қилиб, ўнг қўли кўрсаткич бармоғини ёноғидан тортиб кўрсатардики, кўзлари олайиб кетарди. Бу ҳолат чиндан таъсирли эди. Сўнг томоғини чўқиллатиб, бошини чайқаб биримиз-биримиздан олти ойлик катта ё кичиклигимизга, биримиз бўйчанроқ, биримиз нимжонроқлигимизга қараб танбеҳ бериб қўярди. «Эҳ, афсус, сен нодон бола бу ишинг уят эканлигини билмадинг-а!» дегандай бир таъкид бўларди унда. Бу ҳозирги катта одамга: «Эркак киши ҳам овқат талашадими? Нафсинг учун шу қадар шармандаликни раво кўрдингми? Бўйбастингдан дев ҳуркади, иснод эмасми?» деган танбеҳдан ҳам баландроқ пардада, тамом шармисорлик танқиди билан айтилардики, биз ҳали эси кирмаган бола бўлсак ҳам қулоқларимизгача қизиб уялиб кетардик. Қўлимиздаги туршак таъмсиз, арзимасдек туюлиб қолар, кимдан тортиб олган бўлсак, ўшанга ихтиёрсиз равишда берардик, гарчи кечирим сўрашга ақлимиз етмаса-да, бу одамгарчиликдан эмаслигини қалбдан ҳис қилардик.

Мастура холам бўлса, энди бизни бу ишни билмай қилиб қўйди, ўзи асли эс-ҳушли, ақлли, гапга тушунадиган бола, бошқа ҳеч қачон бундай қилмайди, деб меҳр кўрсатиб алқаб қўярди. Мабодо Мастура холам бизни танбеҳ билан руҳсизлантириб юборса, безиллаб қолишимизни ҳис қиларди, шекилли, одобсиз, уятсизлигимиздан кейин ҳам бир қур меҳрибончилик қилиб қўярдики, кейинги гал тағин «Мастура хола-а!» деб шаталоқ отиб бораверардик.

Фарзандлари улғайиб, ана-мана невара кутаётган кампир учун қишлоқ болаларини бағрига босиш нима керак эди, бундан нима фойда бор эди, деб ўйлайман...

Ва, афсуски, бугунги мен сингари қирқ ёшни қоралаётган эркак ё аёлгина эмас, кўпчилик чол-кампирлар ҳам мана шу «фойдасиз» иш ҳақида худди шундай ўйлайдилар.

...европалашиб боряпмиз!

«РЕЖАНИ-КУ АМАЛЛАДИК...»

Куз бошланди дегунча деҳқоннинг оёғи даладан аримай қолади: ҳосилни йиғиштириш керак! Куз бошландими, газета-журнал муҳаррирларининг ҳам тинчи бузилади: обунага югуриш керак. У деҳқонларнинг бошлиғи этагидан тутади. Мана, пахтага, теримга пул тушсин, одамларимизни обуна қилдириб берамиз, дейди деҳқонлар раҳнамоси. Теримчи терим пулига обуна бўлишни хоҳламайди. Биринчидан, унга тирикчилик учун пул керак. Иккинчидан, обуна бўлганинг билан почтачи газета-журнални опкелиб бермайди, бекорга пулингга куйганинг қолади. Яхшиси...

Кузнинг охирларида деҳқон раҳнамосига сим қоқиб: ака, обуна суст-ку, ваъда қилгандингиз, деб жаврайди муҳаррир. Раҳнамо бўлса, мана, режа охирлаб қолди, уддаласак, пахтазавод хўжаликларга пул туширади, иннанкейин нақ мингта обуна қилиб юборамиз газетангизга, деб ишонтиради. Бекорларни айтади. Мингта эмас, ўнтаям обуна қилиб бермайди. Чунки у режани уддалаёлмайди, янги йилгача пахта териб, амаллаб режани уддаласа ҳам охирида муҳаррир ака, режани-ку амалладик, аммо пахтамизнинг сорти чатоқ, бешинчи сорт пахтани гугуртгаям алмашиб бўлмас экан, биз зарар билан чиқдик, ким билади, энди бу ёғи нима бўлади, деб қўя қолади. Муҳаррир газета саҳифасида раҳнамони мақтаб мақола ёзганига, унинг гапларига ишонганига афсус чекади. Қайтанга шаҳарлараро алоқага чиқавериб, телефон пулига куйгани қолди. Хўрсиниб гўшакни қўяркан, бир дўстининг ишонч билан гапиргани ёдига тушади: «кругом ёлғончилик!»

Кимга ишонса бўлади ўзи?

САВОД МАСАЛАСИ

Камина ўз бошимдан кечгани, кечиб ётгани учун айнан муҳаррир савдосидан айтдим. Мисол, у газетада чоп этаётган мақола ва асарлар чунон салмоқли, саводли, маърифатли. Аммо... афсус, ўқийдиган одам йўқ. Йўқ эмас, албатта, бор. Азалдан шу газетани ўқиб келаётган содиқ ўқувчилар, домлалар, ижодкорлар. Улар ҳам аксарият газета дўконларидан сотиб олиб ўқишади. Обуна баҳоси қимматлиги учун вақтида обуна бўлмайди. Боз устига, матбуот тарқатувчиларнинг масъулиятсизлиги туфайли ё кеч олади, ё бутунлай ололмайди. Сотув ишончлироқ.

Ҳар қалай ўқишади.

Бироқ кези келган замонда бир миллион нусхада чиққан бу газета муҳаррири учун обуна бўлинглар деб, республика бўйлаб ҳар кимнинг этагига осилиб юришнинг зарурати йўқ эди.

Ҳеч бир иш осон эмас. Аммо ҳозиргидай чигал бир даврда маънавият ва маърифат, унинг нашрлари савдосини йўлга қўйиш яна ҳам мураккаблашди. Агар матбуот яхши чиқмаётган, замондан орқада қолаётган, савияси паст бўлганида ундан ўпкаласа бўларди. Қизиғи шундаки, нега фалон нашрни ўқимайсан-у, буни ўқияпсан, деб ҳам бўлмайди-да бировга. Камина халқ таълими тизимидаги талай нашрлар ўз йўлига, аммо ўқувчилар, талабалар, керак бўлса, ўқитувчилар маънавий дунёсини бевосита кенгайтиришга, адабиёт ва маърифат оламининг янгиликлари билан танишишга астойдил хизмат қилаётган «Тафаккур», «Жаҳон адабиёти», «Ёшлик», «Шарқ юлдузи», «Ёш куч», «Синфдош» журналлари, «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталиги каби нашрлар савияли, фойдали, керак деб ҳисоблайман улар учун.

Баъзан ҳайрон бўламанки, бировлар «Ёшлик», «Шарқ юлдузи» деган журналлар ҳақида ҳозир ҳам чиқадими, деб сўраб қолишади. Жаҳлим чиқса ҳам ҳали-ҳамон уларнинг борлиги, чиқиб тургани, фалон-пистон ёзувчиларнинг фалон асарлари босилаётганини батафсил тушунтиришга ҳаракат қиламан. Кўрдингизми, улар «бир пайтлар қизиқ романлар босадиган» бу журналларнинг бор-йўқлигига ҳам қизиқмайдилар. Демак, дўконларга умуман яқинлашмайдилар.

Бир гал ички ишлар ходимининг ҳарчанд тушунтирмайин, «Ёшлик» журналини «Ёшлар» телеканали деб тушуниб, «Ҳандалак»ни кўриб тураман, деганини эшитдим-да, роса ҳафсалам пир бўлди. Бу зот эҳтимол, газета, китобни тасаввур қилар, аммо газетадан каттароқ, катта китобдан кичикроқ, варақлаб ўқиладиган журнал деган нарса ҳам бу дунёда мавжуд эканини бутунлай билмас экан. Мен бечора шуларнинг ичида «Ёшлик» деган журнал ҳам борлигини беҳуда тушунтириб ўтирибман.

Йўл хавфсизлиги хизмати ходими бир танишимнинг ҳайдовчилик гувоҳномасини олиб қўйиб баённома тузганида, азбаройи ходимнинг бадхат ва бадсаводлигидан қайта-қайта ўқиса ҳам танишим ҳеч балони тушунмаганидан нолиб гапирган эди. Ёмони шундаки, у саводсизлигидан заррача хижолат ҳам чекмади, кейин мен жаҳлим чиқиб баённомага қўл қўймадим, лекин барибир жарима тўладим, дейди танишим.

Камина, ўзим оғиртабиат бўлганим билан мудом ичимда бир қарши куч яшашига иқрор бўлганман. Бу куч шундан иборатки, саводсиз одам билан ҳеч муроса қилолмайман. Яхшиси, уни ташлаб қочиб қоламан. Чунки у ҳамма нарсага ўзининг билимсизлигидан келиб чиқиб баҳо беради, сениям ўз фикрига қўшилишга ундайди.

Саводсизлик — одамзотнинг энг катта айби.

Кейинги вақтларда олий ўқув юртларида иншо деган нарса бутунлай истеъмолдан чиқиб кетди. Мен ўйлайманки, шунинг ўрнини босувчи, қандайдир эркин фикрлаб ёзадиган ёзма ишларни йўлга қўйиш керак. Ҳар қандай маълумотли одам даставвал ёзиш жараёнида илм ва ҳуснихатини, сўнгра фикрлаб ёзиш малакасини ўзида шакллантиради. Тайёр тест синовлари эса бундай малакани беришга қодир эмас.

МАЪРИФАТ ВА ОРИЯТ

Китоб одамнинг саводини ўстирибгина қолмайди, балки дидини, савиясини ҳам ривожлантиради. Шу маънода бадиий адабиёт ҳамма жабҳадаги одамлар учун ҳам керак. Негаки, зўр бадиий асар ишқибози безорилик, каллакесарлик ёки ишратбозликдан нари юради. Адабиёт, ҳатто у дидактикадан иборат бўлса ҳам инсон маънавий дунёсини поклайди, ўқувчи ўзига ўхшаган образни асарда кўрса қўшилиб эзилади, қувонади, гуноҳлардан қочади, ўйлайди... Ҳа, у ўйлайди.

Президентимиз Вазирлар Маҳкамасининг шу йил ярим йиллик якунларига бағишлаб ўтказилган йиғилишида қишлоқ одамлари ҳаётидаги қийинчиликлардан куйиниб гапирди. Газ бўлмаса, электр токи бўлмаса, ичимлик сувни ташиб ичса, бу ҳам етмагандай унинг шундоқ ҳам кам маошини 5-6 ойлаб беришмаса.

Бу одамлар газета, журнал, китобни сотиб олиб, ўқишга тоқати борми?

Шаҳардаги бола телевизорга ёпишиб олган, китобга яқинлаштиролмайсан. Қишлоқдаги болада эса ҳар иккаласиям йўқ.

Икковигаям бир хил маънавий мадад керак. Юртимиздаги 60 фоиздан ортиқ одам қишлоқда яшаётганини инобатга олсак, маънавий-маърифий ишларни жонлантириб, йўлга қўйиб юбориш эҳтиёжи нақадар долзарб экани аён бўлади.

Обуна бўлмаган одамни обуна бўлмагани учун айблаб бўлмайди. Аммо мутлақо ҳеч нарса ўқимайдиган одамни нима деб аташ керак? Уни камида ноинсоф дер эдим.

Макулатура билан бизнес қилувчи бир укамизнинг омборига йўлим тушиб бориб қолдим. Тахминан 4-5 тонна макулатуранинг қарийб ярми бадиий китоблар эди. Уларнинг аксариятида кутубхоналарнинг тамғалари, яъни шифрлари ёзилган... Тавба, деб ёқамни ушладим: Навоий, Бобур, Пушкин, Шекспир, жаҳон адабиётининг букинистик дўконларда ҳам топилмайдиган ўнлаб китоблари! Ўрнига қоғоз бераман деб китоблардан 15-20 тасини териб олдим. Аммо қолганларини ҳам кўз қиймайди. Бир кишига илтимос қилиб ўша китобларнинг рўйхатини туздирдим. Булар 3 мингдан зиёд китоб эди. Китобларнинг рўйхатини компьютерда кўчириб, заҳматкаш олим, миллий кутубхона директори Абдусалом Умаровга олиб бордим. У киши хайрихоҳлик билан кутиб олди. Ўзида йўқ асарларни сотиб оладиган бўлди. Ҳар тугул шунча китоб беҳуда қоғоз бўлиб, нималаргадир ишлатилиб кетмасин дедим-да.

Шу китобларни тўплаб макулатурага топширган одамга унинг килоси, тоннаси ҳисоб. Шунга қараб у макулатура олувчидан пул олади. Китобнинг муаллифи, қадри унга бир пул! Тош босса бўлгани!

Бундай эгасизлик ўша тамғалардаги манзиллардан билдимки, юртимизнинг ҳамма еридаям бор. Ким уларга бу китобларни макулатурага топшир деб буйруқ берган, ҳайронман. Республикамиз бўйича ҳар куни тонналаб макулатура қоғозлари ичида минглаб маърифат улашиши мумкин бўлган бундай асарлар борлигини ўйласанг, юрагинг орқангга тортиб кетади.

Уларга «ноинсоф» деган сўзнинг ўзи камлик қилади. Ғирт жиноятчилик эмасми бу? Бу ишларнинг наҳотки на сўроғи, на жавоби бўлмаса!

Ўзимни қаламкаш, демакки, маънавий-маърифий ишларга дахли бор киши деб ҳисоблаганим учун эгасиз китобларга жоним ачиди. Аксинча, маънавият марказларидаги, қишлоқ кутубхоналаридаги бор китобларни увол қилиш ўрнига, янги нашрлар, ҳар бир газета, ҳар бир журнал ва китоблардан жиллақурса бир нусхадан етказиб беришни, қишлоқ одамлари ҳам уларни ўқиб баҳра олишларини йўлга қўйиш зарур деб ўйлайман.

БУГУНГИ АДАБИЁТ

Ҳозирги адабиётимизда жонланиш бор. Балки буни бир парда юқорироқ кўтариб, юксалиш дея мақтаб қўйгим келади. Бир пайтлар «Шеър кўп, шоир-чи?» «Шоир кўп, шеър-чи?» «Адабиёт ўладими?» деган мунозара, баҳслар бўлган эди. Аммо у баҳсларнинг адабиёт ривожига қай даражада таъсири бўлгани ҳақида бир нарса деб бўлмайди. Ҳар тугул, адабиёт қозони қайнаб, унинг атрофида эътироф ҳам, эътироз ҳам, қизғин баҳс ҳам бўлиб тургани яхши.

Улуғбек Ҳамдамнинг «Мувозанат» деган романи ҳақида устозимиз У.Норматов бир суҳбатидаги фикрлардан ташқари деярли ҳеч ким ҳеч нарса демади. Тўхтамурод Рустамнинг «Капалаклар ўйини» романи ёхуд Абдуқаюм Йўлдошнинг қатор қиссалари ҳақида ҳам биров пинагини бузиб бир гап айтиб қўймади. Ёки Зулфия (Қуролбой қизи) Йўлдошеванинг жудаям бақувват ҳикоялари эълон қилиндиям, тағин жимжитлик.

Майли, фикр айтмади, деб бировларга иддао қилиш ҳам ярашмайдиган иш. Бундан қатъи назар Ш.Бўтаев, Л.Бўрихон, Қ.Норқобил, Н.Норқобилов, И.Шомуродов сингари ёш адибларнинг асарлари, қиссалари матбуот юзини кўрди. Юқорида саналган муаллифларнинг асарларида бугунги одамлар, ёшлар тақдирлари, ўйлари бир қадар кўламли, бадиий жиҳатдан пишиқ талқин этилган.

Наср шеърият ва публицистикадан фарқли ўлароқ оғиркарвон жанрдир. Мустақиллигимизнинг дастлабки йилларида у замондан орқада қолиб кетгани, яъни ҳамон шўро одамлари анча муддат асарларда дунёни тарк этолмай ғимирсиб юргани бор гап. Бугуннинг асари бугуннинг одамлари, уларнинг бугунги кечмишлари ва ўйлари билан қизиқ. Шу боис 93-йилда берган «Адабиёт ўладими?» деган саволга, «Шукур ака, адабиёт ўлмайдиган бўлди», деб жавоб берса бўлади.

Хуллас, наср бугуннинг руҳига тушиб олди.

ХУЛОСАИ КАЛОМ

«Эгамен» деган сўз бор. 1989 йилда ардоқли шоиримиз Эркин Воҳидов бир суҳбатида «бизда эгаменлик, яъни, бу юртнинг эгаси ўзимман» деган туйғу етишмайди, деган эди. Мана, мустақиллик давримизнинг ўн иккинчи йилида яшаяпмиз. Бугунга келиб эгаменликдан бошқа тушунча энди бизга ёт бўлиб қолди. Шу азиз ватаннинг ҳар бир нарсаси ўзимизга тааллуқли эканини ҳис қилмай, Ғафур Ғулом сўзи билан айтганда, бировнинг меҳрли сўзи «нондек арзанда» бўлиб яшадик. Энди у вақтлар тамом орқада қолди.

Устоз шоиримиз Абдулла Орипов Япония сафаридан қайтиб келгач: қаранг, уларда бизники сингари битмас-туганмас табиий бойликлар йўқ. Ўзларида мавжуд ўрмонлардан ҳам бирорта дарахт кесмай, келажак авлодга асраб қўяётган экан. Ўзларига керакли ёғочни Канададан сотиб олишаркан. Уларнинг бутун бойлиги кашфиётларида ва одамларининг тиниб-тинчимаслигида экан. Бу бизга ўрнак бўлиши, ялқовликни ташлашимиз керак, деди.

Албатта, камина маънавий туриш-турмушимиз, маърифат ва адабиёт ҳақида баъзи ўйлаб юрганларимни ожиз қаламим билан ё ифода этдим, ё этолмадим. Муҳтарам Президентимиз журналистлар ва ижодкорларга кўп бора билдирган рағбатларидан илҳомланиб эътироф ҳам, эътироз ҳам ўз вақтида бўлгани яхши деб ўйладим. Шу, холос.

УЧРАШУВ

“ЮЗИНГНИ КЎРСАТИБ АВВАЛ...”

— Мақомни қудуқ суви деб фараз қилсак, уни қудуқ тубидан тортиб олиш учун солинадиган пақир тоза бўлиши, сувга хас-хазон тушмаслиги керак. Яъни мақомлар, мумтоз ва халқ қўшиқларини узуқ-юлуқ қилмасдан, авжларини жой-жойига қўйиб, пасту баландини ўринлатиб айтиш жоиз.
Алижон ЭРКАЕВ

Одамлар орасида кўпинча “Эшитдингизми, битта қўшиқчи чиқибди, овози худди фалончининг овозига ўхшайди-я” деган гаплар кулоққа чалиниб қолади. Бу табиий, албатта. Бировнинг овози чиндан ҳам бошқа бир одамникига ўхшаб кетади, баъзилар эса атайин машҳур хонандаларга тақлид қилиб, шуҳрат орттирмоқчи бўладилар.

Лекин шундай овозлар борки, уларни тақлид қилиб такрорлаб бўлмайди. Бу овозлар халқнинг қулоғига қўрғошиндек қуйилиб қолган. Комилжон Отаниёзов, Таваккал Қодиров, Комилжон Баратов... ва яна Алижон Эркаев. Эҳтимол, бу санъаткорнинг номи бугунги авлод учун унчалик ҳам машҳур эмасдир. Бироқ 60 — 70-йилларнинг қўшиқ шинавандалари Алижон Эркаев номи тилга олиниши билан “Дилбармисан”, “Тонг чоғида”, “Гўзалим”, “Булбул”, “Айлансин”, “Менинг тилагим”, “Сенинг кундек жамолинг” каби машҳур қўшиқларни эслайдилар.

Ёдимда бор, айниқса, “Дилбармисан” ва “Тонг чоғида” қўшиқлари радио орқали таралиб қолса, раҳматли отам радионинг мурватини баландлатиб қўярдилар ва қўшиқ оҳангига мос тебраниб, ҳузурланиб тинглардилар. Ҳатто менга ҳам қўшиқ сўзлари ёд бўлиб кетганди. Мусиқадаги майин оҳанг тебранишлари, қўшиқдаги юракнинг туб-тубигача етиб борувчи нолаю қочиримлар ҳар қандай тингловчи қалбини забт этарди. Айниқса, Алижон Эркаевнинг ҳеч кимникига ўхшамайдиган, бетакрор, бироз эркаланувчи, майин, айни пайтда тўлқинли, жаранглдор овози қулоқларга ёқимли эшитиларди. Ҳозир ҳам, орадан неча йиллар ўтган бўлса-да, радио тўлқинларида Алижон Эркаевнинг қўшиқлари таралиб қолса, кишининг юрагига ёқимли бир ҳис оқиб киради. Бу овоз беихтиёр ёшликни, беғуборликни ёдга солади. Минг афсуски, телевидениеда Алижон Эркаевни ҳар доим ҳам кўравермаймиз. Нафақат у, яқин-яқинларгача мусиқа ихлосмандларининг севимли қўшиқчилари бўлган мумтоз ва халқ қўшиқларининг бошқа моҳир ижрочиларини ҳам онда-сонда кўриб қоламиз. Эҳтимол, шунинг учун ҳам бугунги ёшлар уларни яхши билишмас...

Энди асосий мақсадга қайтсак, хонанда Алижон Эркаевга... Неча йиллар фақат хонишлари орқали таниш бўлганим бу хонанда қаршимда ўтирибди. Худди қўшиқларидай дилга яқин. Самимий чеҳрасида ним табассум, камтарлик, оқиллик шундоқ балқиб турибди. Оқиллик деган сўзни бу ўринда алоҳида таъкидлагим келади. Чунки Алижон ака шунчаки хонанда эмас, файласуф хонанда. Умуман, унинг қўшиқчилик ҳаёти кўпларникидан ажралиб туради. Хонанданинг болалиги ҳақидаги ҳикояларидан айримларини келтирамиз:

— Асли санъаткорлар макони бўлмиш Фарғонанинг Олтиариқ туманиданман. Лекин айтишларича, ота томонидан бобомнинг боболари шаҳрисабзлик бўлган эканлар. Ўрта мактабни битириб, Тошкент Чет тиллар институтининг немис тили факултетига кирганман. Ажабланманг. Очиғини айтиш керак, ўша пайтларда одамлар артист деган номга жиддий қарашмасди.

Шунинг учун уйдагилар ўқитувчи бўлишимни исташган. Кам бўлганим йўқ — эллик йилга яқин олий ўқув юртларида чет тили, мантиқ, бадиий ижод, фалсафа, миллий менталитет каби фанлардан маърузалар ўқиб келаман. Ҳозир Маданият институтида доцентман.

Ҳа, А.Эркаев айни вақтда фалсафа фанлари номзоди. Қизиғи шундаки, неча йилдан буён педагоглик қилиб келаётган бўлса, қўшиқчиликда ҳам шунча вақтдан буён фаолият кўрсатади. Радио ва телевидениедаги чиқишлари 1960 йили бошланган. Ундан олдин эса ҳаваскорлик тўгаракларида, турли йиғинлар ва тадбирларда куйлаган. Ўзида қўшиқ-куйга эҳтиёжни мактаб давридаёқ сезганди.

— Аслида, — дейди Алижон ака, — мендаги санъатга меҳр-муҳаббатни онам сезганлар. У киши отин, ўқимишли аёл эдилар. Жуда кўп достонларни, ғазалларни ёддан айтиб берардилар. Бир куни хиргойи қилиб ўтирганимни кўрган онам ёнларига чақириб шундай дедилар: “Болам, Оллоҳ сенга овоз берган экан. Бунинг устига овозинг ёқимли, бу овоз сеники эмас, халқники, уни халққа бергин”. Уларнинг бу гаплари ҳамон қулоқларим остида жаранглаб турибди. Икки касбни эгаллаш, ҳар икки соҳада бирдек ишлаш қанчалик қийин бўлмасин, уларни баробар бажаришга ҳаракат қилиб келяпман.

Дарҳақиқат, А.Эркаев иккала соҳада ҳам етарли муваффақият қозона олди. Унинг ижросидаги “Гиря”, “Баёт 4”, “Дугоҳ”, “Чапандози гулёр”, “Ушшоқ”, “Насри уззол”, “Насри баёт” каби мумтоз қўшиқлар бугун радионинг олтин фондидан жой олган. Алижон аканинг бахти шундаки, у уч авлод санъаткорлари билан ижод қилган. Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқовлар билан бевосита мулоқотда бўлган. Юнус Ражабийни ўзига устоз деб билади. Таваккал Қодиров, Толибжон Бадинов, Хайрулла Лутфуллаев каби хонандалар билан ёнма-ён ижод қилган. Бугун Ўлмас Саиджонов, Маҳмуджон Йўлдошев, Машрабжон Эрматов каби санъаткорлар ижодидан дили завққа тўлмоқда. “Айниқса, Ўлмаснинг қўшиқларини ҳузур қилиб эшитаман”, — дейди у.

Муҳими шундаки, санъат шинавандалари Алижон Эркаевни мақом қўшиқларимизнинг моҳир ижрочиси сифатида алоҳида қадрлайдилар. Биз санъаткордан мақом ва унинг бугунги қўшиқчиликдаги ўрни ҳақида сўрадик.

— Мақом — мукаммал санъат тури. Унинг матни асосида ғазаллар ётади. Шу сабабли ҳофиз, аввало, ғазални танлай билиши керак. Ғазаллар матни бугунги кун талабига жавоб бера олиши, тарбиявий аҳамиятга эга бўлиши зарур. Яна бир жиҳати, ҳофиз мақомни овозининг характерига қараб танлаши лозим. Қаторасига ҳаммасини айтавериш тўғри келмайди. Чунки мақомларга тушмайдиган овозлар бор. Мақом айтувчи, аввало, устоз кўриши, унинг ёнида юриши керак. Устозлар ниманидир ўргатишади, йўл-йўриқ кўрсатишади.

Санъаткорнинг мумтоз қўшиқларни эстрадага мослаштириш масаласида ўз қарашлари бор:

— Мақомни қудуқ суви деб фараз қилсак, уни қудуқ тубидан тортиб олиш учун солинадиган пақир тоза бўлиши, сувга хас-хазон тушмаслиги керак. Яъни мақомлар, мумтоз ва халқ қўшиқларини узуқ-юлуқ қилмасдан, авжларини жой-жойига қўйиб, пасту баландини ўринлатиб айтиш жоиз.

Ўрни келганда айтиб ўтмоқчиман, хонандалар матнга эътибор беришлари лозим. Матн, куй, ижро савиясини ўринлатган хонандагина санъаткор деган сўзга муносиб, деб ўйлайман. Агар саҳнага чиқиб бирор шеър ўқиган, ё бирор нарсани чалиб куйлай оладиган, ё бўлмаса театрда актёр бўлиб ишлайдиган ҳар қандай одамни санъаткор деяверсак, бу сўзнинг асл қадр-қиммати қаёқда қолади.

Аввало, санъаткорман, деган одамнинг ўзида маданият, одоб-ахлоқ, дид-фаросат юксак савияда бўлиши керак. Айтайлик, қўлингиз билан бирор иш қиляпсиз. Сиз — оддий ишчисиз. Энди ана шу қўл ёнига ақл қўшилса, унда сиз уста, яъни ўз ишингизнинг устасисиз. Санъаткор бўлиш учун эса қўл ва ақлнинг ёнига ҳис-туйғу нозик дид, истеъдод ҳам қўшилган бўлиши керак.

Алижон ака билан суҳбатимиз давомида мени ҳайрон қолдирган нарса бу одамнинг қўшиқ яратиш устида ишлаш жараёни бўлди. Ҳозир ҳар куни худди баҳордаги лолақизғалдоқдек потраб кетган сон-саноқсиз қўшиқлардан қулоқлар қоматга келиб турган бир пайтда, шундай катта санъаткорнинг қўшиқ ижод қилишга ниҳоятда талабчанлиги кўпларга ибратлидир.

— Янги қўшиқ, яхши қўшиқ яратиш осон иш эмас. Мен “Гиря” қўшиғини етти йил тайёрладим. Давраларда айтиб, фикрларни эшитиб, кейин радиога, пластинкага ёздирдим. “Баёт 4”ни институтни битирганимдан айта бошлаганман. Бироқ радиога 10 йилдан кўпроқ вақт ўтгандан сўнг ёздирдим. Шунингдек, қўшиқ овоз характерига тушиши керак. Масалан, “Дилбармисан” қўшиғини Телман Ҳасанов ва Толибжон Муллажонов айтишарди. Мен айтганимдан сўнг уларнинг ўзлари “Бу сизнинг қўшиғингиз экан”, дейишди.

Ўрни келганда, қўшиқларни айтиш ва ёзиб олиш савиясига тўхталмоқчи эдим. Фузулий ғазали билан айтиладиган “Этмасмидим” радифли қўшиқ икки жойда хато билан эфирда кетяпти. **“Ақли ёр ўлсайди тарки ишқи ёр этмасмидим”**, эмас, **“Аҳли ёр ўлсайди”**, деб айтиш керак. **“Учрасайди бир табибга”** эмас, **“Бўлса чора бир табибга”,** дейиш лозим. Қўшиқ матнига, айниқса, мумтоз шеъриятда эҳтиёт бўлиш керак.

“Замонавий қўшиқчилик ҳақида қандай фикрдасиз?” — деган саволга санъаткор шундай жавоб берди:

— Яхши эстрада хонандаларини, дид-фаросатли ёш ижрочиларни тинглайман. Улар орасида дидимга ўтирадиганлари анчагина. Масалан, Собиржон Мўминов ижросидаги “Муборак бўлсин” қўшиғини маза қилиб эшитаман.

Айрим ёшлардан ранжийман ҳам. Қўшиғида на мазмун бор, на бадиийлик, матнлар яланғоч. Айниқса, тўйларимизда қўшиқ куйлаш маданияти йўқолиб боряпти. Ота-оналар ҳақида йиғлоқи қўшиқлар айтиб, обрў орттиришга уринаётганлар сафи кенгайиб қолди. Бугунги қўшиқчилигимизда учраётган савиясизлик саводсизликдан, дидсизликдан келиб чиқяпти. Ёшларимизнинг аксарияти китоб ўқимаслиги, мақом эшитмаслиги жуда ачинарли ҳол.

Ахир, бизнинг халқимиз бадиий сўзни теран англайдиган санъатсевар халқ. Эҳ-ҳе, жаҳонга нене алломалару санъаткорларни бермаган бу юрт! Шунинг учун ҳам жаҳонга ҳақиқий миллий санъатимиз билан чиқишимиз керак. Нафақат жаҳонга, ўзимизнинг халқимизга ҳам соф санъатни тақдим этишга ўрганайлик. Айниқса, саҳнада, концерт залларида, телевидениеда янграйдиган қўшиқларга эҳтиёт бўлиш керак. Тингловчи дидини бузадиган, гўё санъат асари деб тақдим этиладиган нағмаларни кўр-кўрона ўзлаштирмайлик. Ҳадеб Ғарбга тақлид қилаверишдан фойда йўқ, бундай санъатнинг (агар шундай аташ тўғри бўлса) умри қисқа бўлади. Улар келиб биздан ўргансин! Ҳозир ўрганишяпти ҳам. Муножотхон Йўлчиеванинг санъати Америкаю Европада қадр топаётгани бежиз эмас.

— Алижон ака, шундайликка шундайку-я, лекин ҳар қанча гапирганимиз билан аксарият тингловчилар, хусусан, ёшлар миллий куй-қўшиқларимиздан йироқлаб боришяпти.

— Биласизми, ҳар қандай санъат, жумладан, қўшиқчилик дид-фаросат, маданиятнинг ўсишига, маънавиятнинг юксалишига, ёшларнинг тарбиясига хизмат қилиши керак.

Японияда этика, эстетикани биринчи синфдан бошлаб ўқитишаркан. Бизнинг ёшларимизга ҳам миллий мусиқамизни қанча эрта сингдириб борсак, шунча фойдали бўлади. Навоийдек буюк шоирларнинг ғазалларини асрлардан асрларга авайлаб-асраб олиб ўтаётган халқнинг фарзандлари миллий санъатига енгил-елпи қараши мумкин эмас. Ҳозирнинг ўзида ҳам қанча-қанча ёшларимиз мақом ва мумтоз қўшиқчилигимиз сир-асрорларини қунт билан ўрганишяпти, бу борада ютуқларга эришаяпти. Мен мақомларимиз ва халқ қўшиқларимизнинг моҳир ижрочилари ҳам, маданиятли тингловчилари ҳам кўпайишига ишонаман.

Биз ҳам Алижон Эркаевнинг умиду ишончлари рўёбга чиқишини чин дилдан истаймиз.

Гулчеҳра УМАРОВА

Душанба 25.08

«Ўзбекистон» телеканали

Телетомошабинлар диққатига!
«Ўзбекистон» телеканали 25 август куни.
ўз кўрсатувларини соат 15.00 дан бошлайди.
15.00 «Таҳлилнома».
15.45 «Кўрсатувдан-кўрсатувгача».
16.05 «Миллат келажаги деб». 6-қисм.
16.25 «Шарқ тароналари» фестивали олдидан.
16.45 «Камила». Телесериал.
17.15 «Обод уйда пок одамлар яшайди».
17.35 «Покахонтас». Мультсериал.
18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
18.10 «Мулкдор».
18.30 «Ахборот» (рус тилида)
18.55 ЭЪЛОНЛАР.
19.00 «Шарқ тароналари» фестивалининг тантанали очилиши.
21.00 «Ахборот».
21.30 2003 йил - Обод маҳалла йили. «Кўпчилик қаторида».
21.50 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Камила». Телесериал.
22.20 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига. «Шу азиз Ватан барчамизники».
22.45 «Ахборот-дайжест».
23.05 «Ширин булоқ». Бадиий фильм.
00.25-00.30 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

16.30 Кўрсатувлар дастури.
16.35 «Янги авлод» студияси: Кичкинтой экрани, Соғлом авлод.
17.00 Жаҳон жуғрофияси.
17.50 ТВ - анонс.
17.55 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан. «Бу менинг Ватаним» туркумидан: Қашқадарё вилояти.
18.30 Ёшлар овози.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ – анонс.
19.40 Одил сўз.
20.00 Мусиқий лаҳзалар.
20.10 Меҳр кўзда. Мактубларга шарҳ.
20.30 Сув – ҳаёт манбаи.
20.40, 21.25, 22.35 Эълонлар.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 Ҳандалак плюс.
22.50 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.
0.20 -0.25 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТVда сериал. «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.45 «Халқ саломатлиги йўлида».
18.05, 20.55 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
18.30, 21.00, 22.25 23.00 «Пойтахт». Ахборот дастури.
18.50 «Ўзбектелефильм» студияси намойиш этади: «Водил».
19.00 «Шарқ тароналари» фестивалининг тантанали очилиши.
21.25 Ҳаёт сабоқлари: «Қирқ тоғоранинг қирқ ноғораси». Кўп қисмли видеофильм. 22 қисм.
22.05 «Хусусийлаштириш: қадам бақадам».
22.45 «Avto-news».
23.25 Кинонигоҳ. «Эдемга қайтиш».
00.05-00.10 Хайрли тун, шаҳрим.

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ.
6.30 – 8.00.
16.30 Кўрсатувлар тартиби.
16.35 «Вести».
16.45 «Мультсеанс».
17.00 «Евроньюс» янгиликлари.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
17.20 Е. Петросяннинг Кулгу панорамаси.
17.50 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
ЎзТВ-IV.
18.50 «Дунёнинг янги мўъжизалари».
19.15 «Кулгу хонаси».
БИРИНЧИ КАНАЛ.
20.00 «Время».
ЎзТВ-IV.
20.30 «Бизнес ревю».
20.35 «Ҳикоя».
20.55 «Флоренс Найтингел».
21.20 «Ҳинд оҳанглари».
21.45 Кинематограф. «Найранг». Бадиий фильм.
23.15 «Ахборот».
БИРИНЧИ КАНАЛ.
23.50 «Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати».
Франциядан олиб кўрсатилади.
ЎзТВ- IV.
00.40 «Тунингиз осуда бўлсин!»

Сешанба 26.08

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.40 Газеталар шарҳи.
9.00 «Камалак». Болалар учун кинодастур.
9.25 «Соз сеҳри».
9.40 «Нурли манзиллар».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Орзулар камалаги». Бадиий фильм.
11.10 «Мулкдор».
11.30 Болалар спорти: «Биз спортчилар оиласимиз, сафимизга қўшилинг».
11.45 Мусиқий танаффус.
12.05 «Кўпчилик қаторида».
12.25 , 15.25 ТВ анонс.
Ёзги таътил кунларида.
«Болалар сайёраси»:
12.30 1. «Ёш юлдузлар». 2. «Олтин тож». Телевизион ўйин.
13.30 «Муносабат».
14.10 «КиноТеатр».
14.30 «Шу азиз Ватан барчамизники».
14.55 ТВ клип.
15.05 «Чорраҳа».
15.30 «Саргузаштлар ороли». Телешоу.
16.05 «Камила». Телесериал.
16.35 Самбо бўйича аёллар фестивали.
16.55 «Ватанимга хизмат қиламан».
18.10 «Обод маҳаллам - бўл яна кўркам».
18.30 Мумтоз наволар.
18.45 «Олтин бешик».
19.05 «Тафсилот».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 Мустақиллик иншоатлари.
21.25 «Шарқ тароналари» фестивали кундалиги.
21.45 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Камила». Телесериал.
22.15 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига.
«Шу азиз Ватан барчамизники».
22.40 «Ахборот-дайжест».
23.00 «Вашингтон майдонидаги уй». Бадиий фильм.

«Ёшлар» телеканали

6.55 Кўрсатувлар дастури.
7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ - анонс.
9.20 Тонгги сериал: «Сардор». Телевизион бадиий фильм 1-қисм.
9.45 «Янги авлод» студияси: Катта танаффус, Болалар учун концерт.
10.20 «Сеҳрли аждар». Мультфильм.
10.45 Одил сўз.
11.05 Кинотақдим.
11.25 «Гвадалупе». Телесериал.
12.05 Ёшлар овози.
12.25 Сув – ҳаёт манбаи.
12.35 «Учрашув».
12.55 ТВ - анонс.
13.00 Давр.
13.10 Ёзги таътил экрани: «Анпанман». Мультсериал.
13.35 «Янги авлод» почтаси.
13.50 Интерфутбол.
15.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
15.50 Болалар экрани: «Тилсимой ғаройиб қизалоқ».
17.05 ТВ - анонс.
17.10 Кўрсатувлар дастури.
17.15 «Янги авлод» студияси: Кичкинтоймиз-гижингтоймиз.
17.35 Қўли гул уста.
17.55 Минг бир маслаҳат.
18.15 «Умр дафтари»туркумидан: «Зулфия». Видеофильм 1-қисм.
18.30 Ёшлар овози.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» - интервью.
19.50 ТВ – анонс.
19.55 Ёшлар. Дўстлик. Меҳр.
20.15 Мусиқий лаҳзалар.
20.25 Кутқарув «050».
20.40, 21.25, 22.35 Эълонлар.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Бунёдкорлик» туркумидан: «Ўзбекистон - қурилишлар мамлакати». Видеофильм. 5-қисм
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 Ҳандалак плюс.
22.50 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: 1.Нокаут, 2.Теннис.

«Тошкент» телеканали

17.20 «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.45 «Спорт ва болалар».
18.05, 21.05 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 «Ҳимоя».
18.30, 20.00, 21.30, 22.10 «Пойтахт».
18.50 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.10 «ТТVда сериал. «Айрилиқ азоби».
20.25 Ҳаёт сабоқлари: «Қирқ тоғоранинг қирқ ноғораси». Кўп қисмли видеофильм. 23 қисм.
21.10 «Ҳамшаҳарлар».
21.50 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Замонамиз қаҳрамони».
22.35 Кинонигоҳ. «Эдемга қайтиш».

«Халқаро» телеканал

6.30 – 8.00.
16.35 «Вести».
16.45 «Жаҳон рақслари».
17.05 «Евроньюс» янгиликлари.
17.20 «Машҳурлар».
17.50 «Ишонч ва муҳаббат замини».
18.50 «Кўнгил-кўнгилга пайванд».
19.25 «Мусиқий серпантин».
20.00 «Время».
20.30 «Бизнес ревю».
20.35 «Х-Спорт».
20.55 «Хаёл». Хужжатли фильм.
21.05 «FCN Ўзбекистон янгиликлари»
21.15 Кинематограф. «Маҳзун қалблар меҳмонхонаси».
Бадиий фильм.
22.50 «Ахборот».
БИРИНЧИ КАНАЛ.
23.25 «Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати».
Франциядан олиб кўрсатилади.

Чоршанба 27.08

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.40 Газеталар шарҳи.
9.00 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Маҳалланг тинч, сен тинч». Премьера.
9.20 «Олтин бешик».
9.40 «Тафсилот».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Биринчи рицарь». Бадиий фильм. 1-қисм.
11.05 «Буюк аждодларимиз».
11.25 «Олтин оху». Мультфильм.
11.55 , 13.55 ТВ анонс.
12.05 «Мухлис ёхуд қўшиқ изидан».
12.25 «Жиз-биз». Ҳажвий кўрсатув.
12.50 «Мустақиллик иншоатлари».
13.10 «Яхшилик».
14.10 Кундузги сеанс: «Қизил олма». Бадиий фильм.
15.25 «Шу азиз Ватан барчамизники».
15.50 Самбо бўйича аёллар фестивали.
16.10 «Ягона оилада».
16.40 «Камила». Телесериал.
Ёзги таътил кунларида.
«Болалар сайёраси»:
17.10 1. «Цирк, цирк, цирк». 2. «Боланикнинг мовий осмони».
18.10 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Қорақалпоғистон юксалиш йўлида». Премьера.
18.50 «Довонлар оша».
19.10 «Болалар спорти: «Бир умр ҳамроҳим».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 «Юзма-юз».
20.30 «Ахборот».
21.05 Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн иккинчи сессияси олдидан. «Парламент вақти».
21.25 «Шарқ тароналари» фестивали кундалиги.
21.45 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Камила». Телесериал.
22.15 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига.
«Шу азиз Ватан барчамизники».
22.35 «Ахборот-дайжест».
22.55 «Тоғлик куёв». Бадиий фильм.

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ - анонс.
9.20 Тонгги сериал: «Сардор». Телевизион бадиий фильм 2-қисм.
10.00 «Янги авлод» студияси: Кичкинтоймиз-гижингтоймиз.
10.20 «Мультомоша».
10.35 «Давр» - интервью.
10.50 Қўли гул уста.
11.10 Ёшлар. Дўстлик. Меҳр.
11.30 «Гвадалупе». Телесериал.
12.10 Ёшлар овози.
12.30 «Меҳр кўзда». Мактубларга шарҳ.
12.50 «Шарқ тароналари» фестивали оҳанглари.
13.00 Давр.
13.10 Ёзги таътил экрани: «Анпанман». Мультсериал.
13.35 Болалар шеърияти.
13.45 ТВ – анонс.
13.50 Озод юрт фарзандлари.
14.10 Ёшлар телеканалида спорт дастури: 1 Нокаут. 2 Теннис.
15.10 «Қайнона». Бадиий фильм.
16.25 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллигига «Бу менинг Ватаним» туркумидан: Сурхондарё вилояти.
17.00 Кўрсатувлар дастури.
17.05 «Янги авлод» студияси: Оқ кабутар.
17.25 Маҳалламиз болалари.
17.45 Ёшлар овози.
18.05 «Умр дафтари» туркумидан: «Зулфия». Видеофильм 2-қисм.
18.20 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан. «Бахтли бўлмоқ шарти». Бадиий-публицистик кўрсатув.
18.35 ТВ - анонс.
18.40 Каталог.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ - анонс.
19.40 Ғазал соғинчи.
20.00 Спорт-лото.
20.10 Мусиқий лаҳзалар.
20.20 Юртим кишилари.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Чемпион сирлари.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 Ҳандалак плюс.
22.50 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.

«Тошкент» телеканали

17.20 «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
18.05, 21.05 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 «Мусиқий меҳмонхона».
18.30, 20.00, 21.30, 23.00 «Пойтахт».
18.50 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.10 ТТVда сериал. «Айрилиқ азоби».
20.25 Ҳаёт сабоқлари: «Қирқ тоғоранинг қирқ ноғораси». Кўп қисмли видеофильм. 24 қисм.
21.10 «Аёл она, мураббий раҳбар» телеклуби.
21.50 «Умр йўлдоши».
22.20 «Эдемга қайтиш».
23.25 Кинонигоҳ. «Хоним ва қароқчи».

«Халқаро» телеканал

6.30 – 8.00.
16.35 «Вести».
16.45 «Мультсеанс».
17.05 «Евроньюс» янгиликлари.
17.20 «Хазил кетидан хазил». Хажвий кўрсатув.
17.50 «Ишонч ва муҳаббат замини».
18.50 «Менинг шаҳрим».
19.15 «Олам бўйлаб».
20.00 «Время».
20.30 «Бизнес ревю».
20.35 «Спорт технологияси».
20.50 Кинематограф. «Зарбли футбол». Бадиий фильм.
22.10 «Ахборот».

Пайшанба 28.08

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.40 Газеталар шарҳи.
Ёзги таътил кунларида.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Цирк, цирк, цирк». 2. «Боланикнинг мовий осмони». 3. «Қуёшда пишган нон». Мультфильм.
10.00 , 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Биринчи рицарь». Бадиий фильм. 2-қисм.
11.05 «Буюк аждодларимиз».
11.30 Симфоник мусиқа дунёси.
11.55 ТВ анонс.
12.05 «Ёнғоқ новдаси». Мультфильм.
12.25 «Парламент вақти».
12.50 «Шу азиз Ватан барчамизники».
13.10,16.05 ТВ-клип
13.20 «Портретга чизгилар».
13.40 «Келинг, бир кулишайлик». А. Акбаров.
14.10 «Болалар спорти: «Бир умр ҳамроҳим».
14.25 Кундузги сеанс: «Маҳаллада дув-дув гап». Бадиий фильм.
15.45 «Оламни асранг!»
16.05 ТВ клип.
16.15 «Камила». Телесериал.
Ёзги таътил кунларида.
«Болалар сайёраси»:
16.45 1. «Сеҳрли ҳарфлар оролчаси». 2. «Эртанги кун эгалари».
17.45 «Харита». Халқаро шарҳ.
18.10 «Олимп сари йўл». Спорт дастури.
18.25 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Ғарбу Шарқ Ўзбекистонда учрашади». Премьера.
18.50 Эстрада тароналари.
19.05 «Эл саломатлиги йўлида».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 «Оқшом эртаклари».
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инлиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига.
«Миллат келажаги деб». 7-қисм.
21.25 «Шарқ тароналари» фестивали кундалиги.
21.45 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Камила». Телесериал.
22.15 «Халқнинг кўнгли». Ижодкор ва томошабинлар учрашуви.
22.45 ТВ клип.
22.55 «Ахборот-дайжест».

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ - анонс.
9.20 Тонгги сериал: «Сардор». Телевизион бадиий фильм 3-қисм.
9.55 «Янги авлод» студияси: Оқ кабутар.
10.15 Маҳалламиз болалари.
10.35 ТВ - анонс.
10.40 Тафаккур ёлқинлари.
10.55 Ёшлар овози.
11.15 «Гвадалупе». Телесериал.
11.55 Спорт - қитъаси (рус тилида)
12.25 Чемпион сирлари (рус тилида)
12.45 Сув – ҳаёт манбаи.
12.55 ТВ - анонс.
13.00 Давр.
13.10 Ёзги таътил экрани: «Анпанман». Мультсериал.
13.35 Бахтли болалик қўшиқлари.
13.45 Интерфутбол.
15.25 Юртим кишилари.
15.45 «Учинчи сайёра». Маърифий дастури.
16.35 «Фарзандим-жигарбандим». Маҳалла ҳаётидан лавҳалар 4-қисм.
17.00 Кўрсатувлар дастури.
17.05 «Янги авлод» студияси: Шоҳсупа.
17.25 Ёшлар овози.
17.45 «Умр дафтари» туркумидан: «Зулфия». Видеофильм 3-қисм.
18.00 ТВ - анонс.
18.05 Ракурс.
18.25 Табобат оламида.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» – интервью.
19.50 ТВ -анонс.
19.55 Мезон.
20.15 Мусиқий лаҳзалар.
20.25 «Гвадалупе». Телесериал.
21.10 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Ўтган кунлар. Энг янги тарих». Видеофильм премьераси.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 Ҳандалак плюс.
22.50 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.

«Тошкент» телеканали

17.20 Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.45 «Навниҳол».
18.05, 21.05 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 «Бурч ва масъулият».
18.30, 20.00, 21.20, 22.35 «Пойтахт».
18.50 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.10 Сериал. «Айрилиқ азоби».
20.25 Ҳаёт сабоқлари: «Қирқ тоғоранинг қирқ ноғораси». Кўп қисмли видеофильм. 25 қисм.
21.10 «Моҳир».
21.40 «Эл хизматида».
21.55 Сериал: «Эдемга қайтиш».
23.00 Кинонигоҳ «Худди ота-боладек».

«Халқаро» телеканал

6.30 – 8.00.
16.35 «Вести».
16.45 «Жаҳон рақслари».
17.05 «Евроньюс» янгиликлари.
17.20 Н. Гундарева «Қуёшга юзма-юз». Ҳужжатли фильм.
17.50 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
18.50 «Кулгу қироллари».
19.15 «Христофор Колумб».
19.45 «Ассалом, Франция!»
20.00 «Время».
20.30 «Бизнес ревю».
20.35 «Ишбилармон кишилар».
20.55 «Соккер клуб».
21.15 «FCN Ўзбекистон янгиликлари» (Инглиз тилида)
21.25 Кинематограф. «Плезантвиль». Бадиий фильм.
23.15 «Ахборот».

Жума 29.08

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00 -8.35 «Ахборот».
8.40 Газеталар шарҳи.
Ёзги таътил кунларида.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Сеҳрли ҳарфлар оролчаси». 2. «Эртанги кун эгалари».
10.00 , 12.00, 14.00 , 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Суюнчи». Бадиий фильм.
11.15 «Буюк аждодларимиз».
11.35 «Олимп сари йўл». Спорт дастури.
11.50 Мусиқий танаффус.
12.05 «Эл саломатлиги йўлида».
12.25 , 16.40 ТВ клип.
12.35 «Бу турфа олам».
13.25 «Иқтидор». Интеллектуал телеўйин.
14.10 Кундузги сеанс: «Тангалик болалар». Бадиий фильм.
15.25 , 17.50 ТВ анонс.
15.30 «Миллат келажаги деб». 7-қисм.
15.50 «Ўзбекистон Ватаним маним».
16.10 «Камила». Телесериал.
Ёзги таътил кунларида.
«Болалар сайёраси»:
16.50 1. «Ғаройибкентга саёҳат». 2. «Ўйла, Изла, Топ!» Телемусобақа.
18.10 «Куйла, ёшлигим».
18.30 «Тафсилот».
18.45 «Шу азиз Ватан барчамизники».
19.05 «Ҳидоят сари».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 Бир жуфт қўшиқ.
20.30 «Ахборот».
21.05 Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн иккинчи сессиясида.
22.35 «Шарқ тароналари» фестивали кундалиги.
22.55 «Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига.
«Миллат келажаги деб». 8-қисм.
23.10 ТВ клип.
23.20 «Ахборот-дайжест».

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ - анонс.
9.20 Тонгги сериал: «Сардор». Телевизион бадиий фильм 4-қисм.
9.50 «Давр»-интервью.
10.05 «Янги авлод» студияси: Шоҳсупа.
10.25 «Жонсарак». Мультфильм.
10.35 Минг бир маслаҳат.
10.55 Мезон.
11.15 «Гвадалупе». Телесериал.
11.55 Ёшлар овози.
12.15 «Фарзандим-жигарбандим». Маҳалла ҳаётидан лавҳалар 4-қисм.
12.40 «Шарқ тароналари» фестивали оҳанглари.
12.55 ТВ - анонс.
13.00 Давр.
13.10 Ёзги таътил экрани: »Анпанман». Мультсериал.
13.35 Интерфутбол.
15.15 Ракурс.
15.35 «Ёз ёмғири». Бадиий фильм.
17.05 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Бу менинг Ватаним» туркумидан: Қорақалпоғистон Республикаси.
17.40 ТВ - анонс.
17.45 Кўрсатувлар дастури.
17.50 «Янги авлод» студияси: У ким? Бу нима?
18.10 «Мультомоша».
18.25 ТВ - анонс.
18.30 Аскар мактублари.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» нигоҳи.
19.55 Сув – ҳаёт манбаи.
20.00 ТВ - анонс.
20.05 Мусиқий лаҳзалар.
20.15 Қишлоқдаги тенгдошим.
20.40 «Гвадалупе». Телесериал.
21.25 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Бунёдкорлик» туркумидан «Ўзбекистон - қурилишлар мамлакати». Видеофильм. премьераси 6-қисм
21.45 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ – анонс.
22.45 Ҳандалак плюс.
22.50 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: 1.Ринг қироллари, 2.Футбол плюс.

«Тошкент» телеканали

17.20«Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
18.05, 21.05 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 «Афиша».
18.30, 20.00, 21.10, 22.00 «Пойтахт».
18.50 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.10 Сериал. «Айрилиқ азоби».
20.25 Ҳаёт сабоқлари: «Қирқ тоғоранинг қирқ ноғораси». Кўп қисмли видеофильм. 26 қисм. /якунловчи/.
21.15 «Қарзи Ҳасана». Видеофильм. 1-қисм.
22.25 Кинонигоҳ. «Кабутар қанотлари».

«Халқаро» телеканал

6.30 – 8.00.
16.35 «Вести».
16.45 «Бинафша».
17.05 «Евроньюс» янгиликлари.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
17.20 «Ҳужжатли детектив».
ЎзТВ-IV.
17.50 «Абба» гуруҳи ижросидаги концерт дастури.
18.55 «Мўъжизалар майдони».
20.00 «Время».
20.30 «Олтин граммофон».
ЎзТВ-IV.
21.35 «Бизнес-ревю».
21.40 «Дурдаршан».
22.05 «Хит парад».
22.35 «Дунёнинг янги мўъжизалари».
23.00 «Ахборот».
23.35 «Футбол. Европа супер кубоги. Милан (Италия) –. Порту (Португалия)

Шанба 30.08

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон».
8.40 Газеталар шарҳи.
Ёзги таътил кунларида:
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Ғаройибкентга саёҳат». 2. «Ўйла, Изла, Топ!» Телемусобақа.
10.00 «Ҳидоят сари».
10.20 ТВ 1 кинотеатри: «Шерюрак». Бадиий фильм. 1-қисм.
11.45 «Санъатга бахшида умр».
12.10 ТВ анонс.
12.15 «Бу турфа олам».
13.05 «Маърифат». Телеальманах.
13.25 «Шерюрак». Бадиий фильм. 2-қисм.
14.50 «Қўшиғимиз Сизга армуғон».
15.10 «Миллат келажаги деб». 8-қисм.
15.30 «Қизлар давраси». 1-қисм.
16.50 «Адабий жараён».
17.10 «Сеҳрланган бола». Мультфильм.
17.50 «Аския».
18.05 Болалар спорти: «Маҳалламиз стадиони».
18.25 «Шарқ тароналари» фестивали кундалиги.
18.45 «Интеллектуал ринг». Телеўйин.
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 «Байрамингиз кўнгилли ўтсин!»
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн иккинчи сессиясида.
22.05 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига.
«Миллат келажаги деб». 9-қисм.
22.25 Тв-клип.
22.35 «Обод уйда пок одамлар яшайди».
22.55 Телевизион миниатюралар театри.
23.20 «Ахборот-дайжест».
23.40 «Кичкина табиб». Бадиий фильм.

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 «Давр» нигоҳи.
9.35 Тонгги сериал: «Сардор». Телевизион бадиий фильм 5-қисм.
10.20 ТВ – анонс.
10.25 Табобат оламида.
10.50 «Янги, авлод» студияси: У ким? Бу нима?
11.10 «Мультомоша».
11.25 «Гвадалупе». Телесериал.
12.05 ТВ – анонс.
12.10 «Муҳаммадқодир Абдулаев». Видеофильм.
12.35 Ринг қироллари.
13.25 «Менинг университетим». Видеофильм 1-қисм.
13.45 Бахтли болалик қўшиқлари.
14.00 «Менинг университетим». Видеофильм 2-қисм.
14.30 ТВ - анонс.
14.35 «Ёшлар» телеканалида премьера «Ажойиб кичкинтой». Комедия.
16.05 Қишлоқдаги тенгдошим.
16.25 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Бу менинг Ватаним» туркумидан: Фарғона вилояти.
16.55 ТВ - анонс.
17.00 Кўрсатувлар дастури.
17.05 «Янги авлод» студияси: Бўш ўтирма.
17.25 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан. «Бунёдкорлик» туркумидан: «Ўзбекистон - қурилишлар мамлакати». Видеофильм
17.45 «Томоша» ансамблининг концерти 1-қисм.
18.25 Чемпион сирлари.
18.40 «Мустақиллик байрами» («Ўзбектелефильм») Премьера.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр - репортаж».
19.50 Кутилмаган меҳмон.
20.10 Мусиқий лаҳзалар.
20.20 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Озод юрт фарзандлари». Президент стипендиатлари.
20.45 «Галатепалик авлиё». Телевизион бадиий фильм.
21.15 «Оҳанрабо».
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 «Ажойиб ҳаёлпараст». Бадиий фильм.

«Тошкент» телеканали

17.20 «Мультчархпалак».
17.40 «Жаҳон географияси».
18.10, 20.50 «Экспресс» телегазетаси.
18.15 «Ўзбектелефильм» студияси намойиш этади. «Ўзбекистон жавоҳирлари».
18.35 «Мисли гавҳар».
18.50 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.10 «Суҳбатдош».
19.30 «Нима учун?»
20.00 «Қарзи Ҳасана». Видеофильм. 2-қисм.
20.55 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Озод ва обод юрт».
21.25 Кинонигоҳ. «Водиллик келин».

«Халқаро» телеканал

9.10 «Лаззат».
9.30 «Уйга қайтиш. Б. Немцов».
10.15 «Табиатшунос билан саёҳат».
10.45 «Аралаш».
11.00 Болалар соати: «Шох ва мен». Мультфильм.
12.25 «Мусиқий серпантин».
13.10-14.10. Дўстлик видеоканали: «Бағри кенг Ўзбекистон», «Чинсэн», «Немис шарҳи».
ЎзТВ-IV.
16.30 Кўрсатувлар тартиби.
16.35 «Мультсеанс».
17.05 «Билишни истайман».
17.20 «Йил қўшиқлари. Ёз».
18.55 «Ҳазил кетидан ҳазил». Ҳажвий кўрсатув.
20.00 «Время».
20.25 Кинокомедия «Кумуш марварид гул». Бадиий фильм.
22.10 «Кинопрофи».
22.30 «Ахборот».

Якшанба 31.08

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон».
8.35 «Камалак». Болалар учун кинодастур.
9.00 «Байрамингиз кўнгилли ўтсин!»
9.15, 11.15 ТВ клип.
9.25 Мумтоз наволар.
9.45 «Жалолиддин Мангуберди». Мультфильм.
10.00 «Ватанимга хизмат қиламан».
11.00 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Хотира маскани».
11.25 «Интеллектуал ринг». Телеўйин.
12.05 «Яратганга шукур». Бадиий фильм.
13.45 «Миллат келажаги деб». 9-қисм.
14.05 Болалар спорти: Маҳалламиз стадиони».
14.25 «Қизлар давраси». 2-қисм.
15.35 Шаҳидлар хотира майдонидан репортаж.
15.55 ТВ анонс.
16.00 «Шарқ тароналари» фестивалининг тантанали ёпилиши.
16.40 «Спирит-Симорон оти». Мультфильм.
17.55 Шаҳидлар хотира майдонидан репортаж.
Ёзги таътил кунларида.
«Болалар сайёраси»:
18.10 «Олтин тож». Телевизион ўйин.
19.00 «Таҳлилнома» (рус тилида)
19.30 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12. йиллигига бағишланган байрам тантанасидан. репортаж.
21.30 «Таҳлилнома».
22.10 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига. «Миллат келажаги деб». 10-қисм.
22.30 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12. йиллигига бағишланган байрам тантанасидан. репортаж (Ёзиб олинган)

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 «Янги авлод» студияси: Бўш ўтирма.
9.20 «Давр»-репортаж.
9.30 ТВ - анонс.
9.35 «Оҳанрабо».
10.15 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Ўтган кунлар. Энг янги тарих». Видеофильм.
10.55 Қатағон қурбонларини ёд этиш куни «Шаҳидлар хотираси».
11.15 «Умрбоқий қўшиқлар». Мусиқий фильм.
11.45 «Қилни қирқ ёриб...» Интеллектуал ўйин.
12.40 «Остона». Телевизион бадиий фильм 1-қисм.
13.35 «Ёшлар» телеканалида ҳарбий - ватанпарварлик дастури: 1. Аскар мактублари 2. Кутқарув «050».
14.10 «Остона». Телевизион бадиий фильм 2-қисм.
15.00 Энг азиз, энг муқаддас байрам муборак.
15.05 Чемпион сирлари.
15.25 Болалар экрани: «Ренард исмли тулки». Мультфильм.
16.40 «Парвоз». Видеофильм.
17.00 Кўрсатувлар дастури.
17.05 «Янги авлод» студияси: Бешбармоқ.
17.25 Мультфильм.
17.40 «Томоша» ансамблининг концерти 2-қисм.
18.20 Озод юрт фарзандлари.
18.45 Ватан ҳақида қўшиқлар.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр» - news.
19.20 ТВ – анонс ва минг бир ривоят.
19.30 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллигига бағишланган байрам тантанасидан репортаж.
21.30 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 12 йиллиги олдидан «Ўзбекистон ёшлари». Видеофильм.
22.00 «Давр» ҳафта ичида.
22.35 ТВ – анонс.
22.40 «Мафтунингман». Бадиий фильм.

«Тошкент» телеканали

17.20 «Эртакларнинг сеҳрли олами».
19.05 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.30 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига бағишланган байрам тантанасидан репортаж.
21.30 «Эътиқод.
21.45 Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 12 йиллигига «Озод ва обод юрт».
22.15 Кинонигоҳ. «Тўйлар муборак».

«Халқаро» телеканал

9.10 Д. Криловнинг «Йўлда ёзилмаган қайдлари».
9.30 «Ҳамма уйдалигида».
ЎзТВ-IV.
10.10 «Фан-тайм».
10.20 «Экран зийнати ва қиймати».
10.50 «Лаззат сеҳри».
11.20 «FCN». Ўзбекистон янгиликлари (инглиз тили)
11.30 «Ошхонада инглизча гаплашамиз».
11.40 «Инглиз тили курси».
11.50 «Парле ву франсе?»
12.15-13.35 Дўстлик видеоканали: «Рангинкамон», «Дидар», «Ватан сурури», «Корейс тилини ўрганамиз».
ЎзТВ-IV.
17.25 Кўрсатувлар тартиби.
17.30 «Бинафша».
17.50 Кинематограф. «Сув парилари». Бадиий фильм.
19.30 – 21.30 Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг XII йиллигига бағишланган байрам тантанасидан репортаж.
21.30 «Менинг шаҳрим».
21.55 «Тенгдошлар».
БИРИНЧИ КАНАЛ.
22.35 Бокс. Владимир Кличко - Фабио Моли.
23.35 «Енгил атлетика». Жаҳон чемпионати. Франциядан олиб кўрсатилади.
00.05 «Таҳлилнома».

Абдураззоқ ОБРЎЙ — чойхонамиз меҳмони

Абдураззоқ Обрўй — оғир вазнли ҳажвчилардан. Вазни 86 килограмм. Бўйи 1 метру 72 сантиметр. Кабоб тановул қилишни хуш кўради. "Ҳиринг-ҳиринг" отлиғ китоби чиққанидан сўнг "Энди қачон жиринг-жиринг қиламиз?" деган эдик, майли деди-ю, лекин то ҳануз қуйиб бермади.

Автоматдан нишонга бехато отади. Буёғини сўрасангиз, катта офицер. Салкам полковник, яъни подполковник. Худо хоҳласа, ҳажвчилардан чиққан биринчи генерал бўлар-ов.

Кабинетига кирсангиз хона бурчагида тарвуздек-тарвуздек тошларни кўрасиз. Бўш вақтларида ана шу тош-"тарвузлар"ни шифтга отиб ўйнайди. Футболгаям меҳри баланд.

Яшаш жойи Сирғалида. Шахсий машинаси йўқ. Автобус билан ишга қатнайди. Аммо йўл ҳақини тўламайди. Чунки "проездной"и бор.

ПАРОДИЯЛАР

ФАРИДА

Севгилисининг исмини шеърга солаётган дўстларимга.

Билмайман висолдан мен нега
Нарида, нарида, нарида.
Телбавор руҳимга сен эга
Фарида, Фарида, Фарида.

Чўғ бўлган юрагим сеники,
Борида, борида, борида.
Наҳотки бўлмайсан меники,
Фарида, Фарида, Фарида.

Десалар майлига қўйди ул,
Зорида, зорида, зорида.
Мен булбул, сен эса ғунча гул,
Фарида, Фарида, Фарида.

Рақибим қўнмоқчи гулимга,
Арида, арида, арида.
Қачон сен чиқасан йўлимга
Фарида, Фарида, Фарида.

Вақт ўтиб бир куни десалар:
Қарида, қарида, қарида.
Қаттиқроқ севади кексалар,
Фарида, Фарида, Фарида.

Билмайман висолдан мен нега,
Нарида, нарида, нарида.
Телбавор руҳимга сен эга
Фарида, Фарида, Фарида.

КАЛЛАНГДА НИМА БОР?

Биламан, қаерда холинг бор,
Кўнглингда нима бор — билмайман.
Қўшиқдан.

Чойнакда шамманг бор, биламан,
Қишлоқда амманг бор, биламан,
Қаерда маммангг бор, биламан,
Каллангда нима бор — билмайман.

Биламан, оёқда ковушинг,
Қаердан чиқади товушинг,
Қийиндир қизисанг совушинг,
Каллангда нима бор — билмайман.

Айтайми, қаерда ютуғинг,
Ҳали ҳам ўлмаган қитиғинг,
Вой, бирам ярашган тиртиғинг,
Каллангда нима бор — билмайман.

Еб қўйгим келади мағзингни,
Биламан, қаерда бўғзингни,
Не билан ёпсамкан оғзингни,
Каллангда нима бор — билмайман.

Чойнакда шамманг бор, биламан,
Қишлоқда амманг бор, биламан.
Қаерда мамманг бор, биламан,
Каллангда нима бор — билмайман.

ХОМТАЪМА

Қани эди, сочинг бўлсам,
Белларингда тўлғанар эдим.
Сувон СОҚИЙнинг "Илтижо" шеъридан.

Қани энди кўзинг бўлсам,
Сузар эдим саҳал бежо.
Кераги ҳам бўлмас эди,
На таваллo, на илтижо.

Ақлинг бўлсам кошки эди,
Хаёлингни бузар эдим.
Ундоқ-бундоқ қиламан деб,
Кўп режалар тузар эдим.

Лабинг бўлсам мабодо мен,
Ўпар эдим чўлпиллатиб.
Роса завққа тўлар эдим,
Елкамни хўп қилпиллатиб.

Қўшнинг бўлсам ашъоримни
Ўқитардим чақиртириб.
(Шеърни ёзган "шўх" шоирнинг
Чўз қулоғин бақиртириб).

ЎЗИМ БИЛАМАН

Иккиланмай рози бўл,
Вафодор ёринг бўлай.
Доим сенга чўзиб қўл,
Ҳамдам, ҳамкоринг бўлай.
Рустам ДОЛИМОВнинг "Дилдорга" шеъридан.

Чиқаман десанг тоққа,
Елкамда олиб чиқай.
Олишиб ҳўкиз билан,
Истасанг ғолиб чиқай.

Югурмоқчи бўлсанг гар,
Кийган кетанг бўлайин.
Ойга бўлсанг учмоқчи,
Кел, ракетанг бўлайин.

Иккиланмай рози бўл,
Турмагин мендан чўчиб.
Юрма бўлиб овора,
Хоҳласанг борай кўчиб.

Қийналма ҳеч ўйланиб,
Нима десанг қиламан.
(Олдин олай уйланиб,
Кейин ўзим биламан).

ШУНГА ШУНЧАМИ?

Сен бўлмасанг — бошқаси.
Қўшиқдан.

Қуш бор жойда қафас бор,
Одам борки ҳавас бор,
Ҳар нарсада запас бор,
Сен бўлмасанг — бошқаси.

Чақалоқнинг бешиги,
Ҳар бир уйнинг эшиги,
Буруннинг жуфт тешиги.
Сен бўлмасанг — бошқаси.

Кексаларда ўгит кўп,
Унмай қолган чигит кўп,
Менга хуштор йигит кўп,
Сен бўлмасанг — бошқаси.

Бўлай десанг гар чапдаст,
Демай десанг гар мен паст,
Топиб қўйгин сен запчаст,
Сен бўлмасанг — бошқаси.

Оқизма кўп ёшингни,
Қотирма хўп бошимни,
Бор, тера қол тошингни,
Сен бўлмасанг — бошқаси.

КЎРИНМАЙСАН?

Сени излаб пушаймонман,
Оҳ, кимларни учратдим.
Усмон БЕКнинг "Пушаймонлик" шеъридан.

Сув камайса тош кўринади,
Соч олинса бош кўринади.
Ювиш деса ош кўринади,
Излаганим сен кўринмайсан?

Елинлар бор — кана кўринар,
Кўйлаклар бор — тана кўринар,
Баъзи жойлар чала кўринар,
Излаганим сен кўринмайсан?

Кўпроқ десам, бет кўринади,
Кўпроқ есам, эт кўринади,
Калта кийсам, кет кўринади,
Излаганим сен кўринмайсан?

ТЎЙБОЗ

интермедия

Шоир Шариф Ялла ижодхонасида ижод билан банд. Столнинг устида битта "яримта" — илҳом париси, пиёла — ёзув қуроли. Илҳом парисидан ёзув қуролига "сиёҳ" солади. Томоғига ёзади.

Шариф ялла: Бизнинг ашъорни, дўстлар
Тўйга келганлар билар.
Хитир Петир ичишда
Каминага енгилар.

Эшик очилиб остонада шогирди Норин ЁР-ЁР пайдо бўлади.

Норин ёр-ёр:— Ҳорманг, устоз!

Шариф ялла: *(Бошини кўтариб.)* — Э, Норин-Қорин, сенмисан? Ке, ке. Лекин илҳомнинг белига тепдинг-да.

Норин ёр-ёр:— Узр, устоз. Бамаврид келдим, шекилли.

Шариф ялла: — Биласанми, мени танимайдиганлар ҳам бор экан.

Норин ёр-ёр: — Э, устоз, нима деяпсиз?! Бу яқин орада сизни танимайдиганлар бормикан?! Тўй борки, албатта, қуруқ қолмайсиз. Сиз қадаҳ сўзи айтмаган тўй — тўй ҳисобланмайди. Яхши биламиз, тўйларда ош сузиладиган лаганларда сизнинг ижодингиздан намуналар бор. Ошни еб бўлиб лаганнинг ёғи яланса ёки Адҳам акага ўхшаб лаганнинг ёғига чой қуйиб ичилса, ярқ этиб сизнинг икки, баъзан ҳатто тўрт мисра шеърингиз пайдо бўлади. Қоринни силаб, чойдан ҳўплаб, кўзни юмиб ўқилса, ана мазза-ю, мана мазза.

Шариф ялла: *(Чайқалиб)* — Бу гапларни Ўроз Ошқовоққа айтсанг бўлармиди. Ўзи ёзмаса ҳам бир-иккита китоби чиққан, ҳали яна чиқарса керак. У катта бир креслонинг эгаси, мақтовга ўч. Менга бўладиганидан гапир. Янгиларидан борми?

Норин ёр-ёр: — Эшитинг, бўлмаса:
Ногоҳ сув сачради ёрикдан,
Кўмир ҳўл, ўтин ҳўл, таёқ ҳўл.
Мен кечиб ўтгандим арикдан,
Этик ҳўл, пойча ҳўл, оёқ ҳўл.
Шаррос ёмғир қуйди тинмасдан
Хола ҳўл, тоға ҳўл, амма ҳўл.
Чойни тўкиб қўйдим билмасдан,
Гилам ҳўл, кўрпа ҳўл, шамма ҳўл.
Эрталаб бетимни ювгандим,
Қошим ҳўл, юзим ҳўл, бурним ҳўл.
Кеча-чи, тарвузга тўйгандим,
Иштон ҳўл, чойшаб ҳўл, ўрним ҳўл.

Шариф ялла: — Вой, шогирд тушмагур-ай. Ҳаммаёқни сув бостириб юбординг-у. Оловдан ҳам борми?

Норин ёр-ёр: — Бор, устоз.

Шариф ялла: — Бор бўлса, ўқи!

Норин ёр-ёр: — **Муҳаббат шунчаки оғирки,**
Чиқариб бўлмайди Чимёнга.
Муҳаббат шунчаки енгилки,
Ҳаммаси боғликдир ҳамёнга.

Шариф ялла: — Сездингми, бугун нега менинг шаштим паст?

Норин ёр-ёр: — Ҳа, нима бўлди, устоз?

Шариф ялла: — Қўшни маҳаллалик самоварчилар уюшмасининг раиси Шомирза Товоқ тўй қилаётган экан. Биззи назарга илмабди. Мени катталар сафида йўқ деб айттирмабди. Мен қадаҳ сўзи айтмасам ҳам тўйи ўтармиш. Кўрамиз ҳали. Шунга жаҳлим чиқиб ўтирибди. Аламимни ижоддан оляпман.

Норин ёр-ёр: — Э, устоз, шунга шунчами? Хафа бўлишингизга ҳеч арзимас экан. Ҳозир нима кўп — тўй кўп. Мени Гулшаной Қақаҳ опамлар олдингизга юбордилар. "Бор, — деди, — устозга айт, деди. Эртага ўғлимни уйлантиряпман, наҳорга ош, кечқурун базм, албатта, келиб бир-икки оғиз қадаҳ сўзи айтиб кетсинлар", — деди.

Шариф ялла: *(Сакраб ўрнидан туради.)* — Гулшаной Қақаҳ тўй бошлаб юбордилар, дегин. Эртага наҳорга ош, кечқурун базм эканми? Зўр-ку! *(Пиёлага шишадан қуйди.)* Илҳом келди, эшит:

Ҳамиша омон бўлсин,
Боши Гулшан опангнинг.
Биз билан тотли бўлар,
Оши Гулшан опангнинг.
Келин-куёв биз учун
Тайёр турсин таъзимга-я.
Мен, албатта, бораман,
Ширингина бўп базмга-я.

Э, яшшавор ўзимнинг шогирдгинам, қувончли хабар етказдинг *(Иккови қучоқлашади.).*

ТАМОМ

Дунё — кенг...

"ЭЛЕКТРЛИ ОДАМ"

Айрим одамларда юқори волтли электр токи бўлиши ҳақида матбуотда ёзилган. Бу ғаройиб ҳодисанинг туб сабабларини ҳали олимлар тўла-тўкис очиб беришгани йўқ.

Россиянинг Калужский вилояти Гончарово қишлоғида яшаган Игнатов Василий Фёдрович деган кишини қўшнилари ҳазиллашиб "электрстанция", деб аташарди. Яқинда вафот этган бу одам уйида телевизор сақлай олмаган. Икки марта уйидаги, ўзи айтмоқчи, "қути"лар портлаб кетганидан сўнг, Василий Фёдорович телевизор сотиб олмаган. Итига бир бор тикилиб қараганида, жонивор вангиллаганча қочиб, кўздан ғойиб бўлган. У уйида ток ўтказадиган нарсаларни сақламаган, овқатланганда фақат ёғоч қошиқ ишлатган. Чунки электр токини ўтказадиган нарсалар бу одамнинг қўлига ёпишиб қолар, худди магнитга ёпишгандай темир-терсаклар ундан ажралмасди.

Бир сафар Василий Фёдорович кафтларини ишқаб, ўзи билан танишиш учун келган мухбирнинг елкасига қўлини қўяди. Шу лаҳзада ток ургандай, мухбир қалқиб кетади. Юрак уриши тезлашиб, иссиғи ошади. Ўлчаб кўрилганда, томири минутига юз мартадан ураётгани аниқланган.

— Бу ҳали ҳолва, — дейди Игнатевнинг қўшнилари. Худо кўрсатмасин, агар унинг жаҳли чиқса яқинига йўлаб бўлмайди, худди электр токига уланган яланғоч симга айланади-қолади.

Игнатевнинг ўзи айтишича, у бундай "қудрат"га яшин ургандан кейин "эришган". Ўшанда у узилган электр симини улаётган эди, бирдан чақмоқ чақиб, осмон ёришиб кетган, шундан кейин у нима бўлганини эслай олмайди. Ҳушига келганда, йўлнинг ўртасида ёмғирдан жиққа ҳўл бўлиб ётарди. Уйига зўрға етиб келгач, у ўзида аллақандай ўзгариш рўй берганини пайқайди. Сўраб-суриштирганларга эса қишлоқчасига содда қилиб: "Афтидан, яшин менинг ичимга кириб олганга ўхшайди", деб жавоб қилганди.

Олимларнинг таъкидлашича, "электр одамлар" ҳақидаги гап-сўзлар электр кашф этилган вақтлардан ёқ пайдо бўла бошлаган. 1997 йили волгодонсклик Николай Огудневни далада мол боқиб юрганда яшин уради. Кечқурун пода қишлоққа молбоқарсиз келгандан сўнг, қишлоқдошлари уни излашади ва далада беҳуш ётган ҳолда топишади. Шундан бери бу оғирвазмин йигитнинг ичига "жин" кириб олди, дейишади ҳамқишлоқлари. Чунки унга яқинлашган одам беихтиёр баданига игна санчилаётгандай безовталанади. "Электр уколлар" Николайнинг вужудидаги юқори электр қувватидан тарқалишини энди қишлоқдошлари яхши билишади. Бир гал у ўзи билан рақс тушаётган қизнинг қўлини ушлаганда, қиз ҳушидан кетиб йиқилган.

Мутахассислар яшин урган одамларнинг камдан-ками тирик қолишини, тирик қолганларида юқори волтли электр қуввати йиғилиб қолишини таъкидлашади. Бироқ фан ҳозирча одам организмида кучли электр қуввати қай тарика сақланиб қолишини ва ташқарига таъсир кўрсатишини илмий асослаб беришолгани йўқ.

"ДОН КИХОТ" ҲИМОЯГА ЧОҒЛАНАЁТИР

Жаҳон олимлари кўп йиллик тадқиқотлардан кейин шундай ягона фикрга келишди: астероидлар бизнинг сайёрамизга реал хавф солиши мумкин.

Шу муносабат билан Ерга хавф солиши мумкин бўлган астероиднинг траекториясини ўзгартириш борасида "Дон Кихот" номли махсус лойиҳа ишлаб чиқилди. Лойиҳага кўра, кичик самовий жасмларга қарши учириладиган иккита — "Идалго" ва "Санчо" номли космик кемани учириш режалаштирилди. Улардан бири жуда катта тезликда мўлжалга олинган астероидга урилиб, унинг йўлини ўзгартириб юбориши лозим. Иккинчи космик кема эса бу тўқнашув натижасини аниқлаб, Ерга хабар етказишга мослан-ган. Шу тарика, "Дон Кихот" ҳимояга шайланаётир.

Мухтор ХУДОЙҚУЛОВ

КУЛДИРГАНГА ҲАМ, КУЛДИРМАГАНГА ҲАМ БИТТАДАН КОНФЕТ...

Эсимда бор — олтмишинчи йиллар Тошкент шаҳар ижроия қўмитаси идорасининг бўлмасида кулги йиғини бўлиб ўтди. Анжуманга кўпгина ёзувчилар, шоирлар ва турган гапки, бизга ўхшаган тингловчилар йиғилишди. Йиғинни Ғафур Ғулом бошқариб борди. У йиғин аввалида сўз олиб, ёзувчи-шоирларга қарата:

—Ҳамманг битта-битта мана бу минбарга чиқасанлар, обкелган нарсангни ўқийсанлар. Кулдирсанг битта конфет оласан, мана чўнтагим тўла конфет, — деб шимининг чўнтагини кўрсатди шоир. — Кулдиролмасанг индамай тушиб кетасан, конфет ҳам йўқ, тушундингми? — дедилар.

— Тушундик, — дейишди ёзувчи, шоирлар кулишиб.

— Бўлмаса, бошладик, — дедилар Ғафур ака.

Ёзувчи-шоирлар бирин-бирин чиқиб ўз шеър, ҳикояларини ўқий бошлашди. Аҳли мажлис эса кулгига шайланиб, уларни тингларди. Ғафур ака ҳам сўзловчиларни диққат билан эшитиб ўтирарди. Ўқилган асарларнинг баъзиси кулгили, баъзиси эса шунчаки гаплар эди. Кимки тўпланганларни сал бўлса ҳам кулдира олса, устоз шоир ўрнидан туриб:

— Э, баракалла, яша, — деб ижрочига битта конфет берарди. Агарда бирортаси кулдиролмай гапни чўзиб юборса, Ғафур ака унинг тамомлашини кутмасдан:

— Ма, кулдиролмасанг ҳам сенга битта конфет, бўлди, бас! — деб тўхтатиб қўярди. Кулдиролмаса ҳам устознинг конфети билан сийланган ёзувчи ёки шоир хафа бўлмасдан минбардан тушиб кетарди.

Бир вақт минбарга ўша вақтларда унча-мунча шеър ёзиб юрадиган, аммо ўзига хос ҳазилкаш, ўт бола бўлган ёш шоир Анвар Эшонов чиқиб қолди.

— Мен шеър ўқийман, рухсат берсалариингиз, Ғафур акамлар ҳам рухсат беришса, мен у киши бўлиб бераман, — деб қолди у.

— Қани, бошла-чи, нима каромат кўрсатаркансан, — деди Ғафур ака.

Шунда, Анвар тушмагур бало экан, бир бошлаб кетдики... Ғафур аканинг худди ўзи бўлди-қолди. Унинг юриш-туришлари, шеър ўқишлари, нос чекиб олгандаги гапиришлари, бошқа қилиқларини чунонам тақлид қилдики... Биз қотиб-қотиб кулардиг-у, хафа бўлмасмикинлар, деб ора-сира Ғафур акага қараб-қараб қўярдик. Ғафур ака ўзига қилинган бу муқаллидликни анчагача чидаб эшитиб турди, кейин ижрочи бироз ҳаддидан оша бошлади шекилли:

— Бўлди, бас қил, чўтирнинг ўғли, — дедилар. (Бу — Анварнинг отаси, Ғафур аканинг қадрдон дўсти, машҳур ҳуқуқшунос олим Отабой Эшоновга ишора эди). — Жуда сайраб қолдинг, конфетдан иккита оламан деяпсан-а, бекорни айтибсан, ма сенгаям битта конфет, — деб чўнтакларидан битта конфет чиқариб бердилар Ғафур ака.

Ўша анжуман конфетдай ширин ўтган эди, таъми ҳамон оғзимизда...

Илҳом ЗОЙИР чизган суратлар

АНА ҒАФУР ҒУЛОМ!..

Бу латифасимон ҳикояни менга Фарғона педагогика институтида ўқиган бир ҳамқишлоқ синфдошим айтиб берган эди:

— Олтмишинчи йилларда бизнинг институтимизга Ғафур Ғулом меҳмон бўлиб келган экан. У киши билан учрашув бўлибдию, бир тўп талабалар бундан бехабар қолибмиз. Учрашув аллақачон тугаган экан. Атоқли шоирни кўролмай қолганимизга алам қилиб, у кишини ҳеч бўлмаса кетар чоғида кўриб қолармиз, деб кўчада кутиб турдик. Бир вақт ёнимда турган талабалардан бири мени туртиб:

— И-е, ана Ғафур Ғулом! — деб қолди.

— Қани, қани Ғафур Ғулом? — деб ҳовлиққанча сўрадик ундан атрофга аланглаб.

— Ана, ана, мошинада ўтирибди, — деди шеригимиз йўлнинг у четида тўхтаб турган бир уловни қўли билан кўрсатиб.

— И-е, шунақами, юринглар, кўрайлик-чи, — дебмиз биз ва худди бирор қизиқ нарсани кўрмоқчи бўлган ёш болалардай ҳаммамиз ҳалиги мошинага яқинлашиб, ичкарисига қарай бошлабмиз. Шу пайт мошинанинг деразасидан лоп этиб Ғафур Ғуломнинг боши кўринди. У бизга қараб тилини чиқарганча: "Мана Ғафур Ғулом, кўрсанг кўриб олларинг", — дегандай ҳазил билан илжайиб турарди. Ғафур аканинг бизнинг болалардай қилиғимизга мос бу ҳазилини кўрдиг-у тўрт томонга ура қочдик. Ғафур Ғулом бошини ичкарига олганча ҳамоно мошина ўрнидан қўзғалди.

Ана Ғафур Ғулому, мана Ғафур Ғулом!

Шавкат МУЗАФФАР чизган

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 *Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93*
Санъат бўлими: 136-56-48 *Назм ва наср бўлими: 133-49-93*

Бош муҳаррир Мурод АБДУЛЛАЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Баҳром РЎЗИМУҲАММАД
Саҳифаловчи — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди —

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г— 761. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН